

שיחת ראשי הישיבה

"חכמות בחוץ תרונה"

הרב יהודה עמיטל זצ"ל*

ספר ויקרא פותח בקריאת הקב"ה אל משה:

וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה וַיֹּדְבֶר ה' אֵלָיו מֵאֵהָל מוֹעֵד לֵאמֹר

וּמִסְבִּיר רש"י על אתר ע"פ המדרש:

ויקרא אל משה – הקול הולך ומגיע לאזניו וכל ישראל לא שומעין. יכול אף להפסקות הייתה קריאה? תלמוד לומר 'ידבר' – לדבור הייתה קריאה ולא להפסקות.... מאהל מועד – מלמד שהיה הקול נפסק ולא היה יוצא חוץ לאהל. יכול מפני שהקול נמוך? תלמוד לומר 'את הקול' – מהו הקול? הוא הקול המפורש בתהילים, 'קול ה' בכח קול ה' בהדר קול ה' שובר ארום. אם כן למה נאמר 'מאהל מועד'? מלמד שהיה הקול נפסק... יכול מפני שהקול נמוך? תלמוד לומר 'קול א-ל-ש-די בדברו'

חז"ל במדרש מדגישים את העובדה שהקול ששמע משה באוהל מועד לא יצא החוצה. ויש לתמוה – מה עומד מאחורי הדגשה זו?

הגמרא בברכות כח. מספרת, שכשהיה רבו גמליאל ראש הישיבה הוא שם שומר בבית המדרש והורה לו שרק מי שתוכו כברו יוכל להכנס – כלומר, רק מי שתלמיד חכם גם כלפי פנים, יוכל ללמוד תורה. הגמרא ממשיכה ואומרת, שכשר' יוחנן בן זכאי נתמנה להיות ראש ישיבה אחריו, בעת שחלה רבן גמליאל, הוא הוריד את השומר ונתן לכל מי שרוצה להיכנס וללמוד. הגמרא מסיימת שבאותו יום שבו פתחו שוב את שערי בית המדרש נוספו שבעים ספסלים לבית המדרש, ויש אומרים ארבע מאות, ויש אומרים שבע מאות. כששמע זאת רבן גמליאל חלשה דעתו משום שחשב שגרים לאנשים שלא ילמדו תורה בכך ששם שומר, והגמרא אמנם אומרת שיצאה בת קול ואמרה שמי שנכנס אינו ראוי ללמוד, אולם הגמרא מעירה שהבת קול עשתה זאת רק לכבודו של רבן גמליאל:

אותו היום סלקוהו לשומר הפתח ונתנה להם רשות לתלמידים ליכנס, שהיה רבן גמליאל מכריז ואומר: כל תלמיד שאין תוכו כברו – לא יכנס לבית המדרש. ההוא יומא אתוספו כמה ספסלי. אמר רבי יוחנן: פליגי בה אבא יוסף בן דוסתאי ורבנן – חד אמר: אתוספו ארבע מאה ספסלי; וחד אמר: שבע מאה ספסלי. הוה קא חלשא דעתיה דרבן גמליאל; אמר: דלמא חס ושלום מנעתי תורה מישראל? אחוה ליה בחלמיה חצבי חיורי דמליין קטמא. ולא היא – ההיא ליתובי דעתיה הוא דאחוה ליה

אנו לומדים מסיפור זה, שיש חשיבות שבית המדרש יהיה פתוח לכל מי שרוצה לשמוע, ולא יגביל את עצמו לקבוצה מצומצמת של תלמידי חכמים, שרק הם מבינים את השפה ואת דרך הלימוד.

המדרש ביקלוט שמעוני ממשיך ומספר, שפעם אחת רצה ר' שמואל בר נחמני שרבו ילמד אותו תורה בשוק, ורבו לא הסכים. ר' שמואל

* השיחה נאמרה בפרשת 'ויקרא' תשס"ה.

בר נחמני שאל אותו מדוע הוא מסרב – הרי כתוב 'חכמות בחוץ תרונה ברחובות תתן קולה'? רבו עונה לו שמשמעות הפסוק היא: "ברחובות תתן קולה – במקום שמרחיבין אותה, אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות":

שאל רבי שמואל בר נחמני את רבי יונתן בן אלעזר שהיה עומד בשוק; אמר לו: שנה לי פרק אחד? אמר לו: לך לבית הלמוד ואשנה אותך! אמר לו: לא למדתנו 'חכמות בחוץ תרונה'? אמר לו: אם קרית לא שנית... 'ברחובות תתן קולה' – במקום שמרחיבין אותה, בבתי כנסיות ובתי מדרשות

לכאורה, דחוק להסביר את הפסוק בצורה כזו, שהרי ברור שפשוט הפסוק אינו מורה שצריך ללמוד רק בבית המדרש, אלא שצריך ללמד את ההמון ברחובות, בחוץ? נדמה שצריך להבין, שאין כוונת ההסבר הזה לומר שאין צורך שקול התורה יצא החוצה, אלא כוונתו היא שהקול יצא וישפיע בחוץ דווקא ע"י לימוד והעמקה בו בפנים - בבית המדרש.

המסרים שמלמדים אותנו הסיפורים הללו הם חשובים מאד. בבית מדרש יש צורך שהקולות מבחוץ יכנסו פנימה, ושהלימוד יהיה קשוב לקול 'התינוק הבוכה'; ומצד שני, יש צורך שהקול הנשמע בפנים בית המדרש ישפיע גם בחוץ, ברחוב, ולא ייעצר בקירות בית המדרש. רק באוהל מועד, בדיבור למשה, היה נס והקול נעצר בידיעות האוהל, אולם בכל מקום אחר יש צורך שהקול יחדור דרך הקירות ויגיע גם לשוק, לאנשים שבחוץ!

אני זוכר, שבליטא היתה הפרדה ברורה בין תלמידי חכמים לבעלי בתים, עד כדי כך שהמילה 'בעל בית' נהפכה להיות מילת גנאי למישהו שהוא לא תלמיד חכם ואין להתייחס אליו. אולם, השיטה הזו פשטה את הרגל! דווקא היהדות שכייוונה את המסרים שלה גם לרחוב, לאדם הפשוט, הצליחה והחזיקה מעמד.

קיים היום זרם שלם שאינו מכון את הקול של בית המדרש כלפי חוץ. מדובר בלימוד שמשמש בקודים ובשפה שמישהו שלא נמצא ב'קליקה' איננו מבין, וממילא לא מתחבר. אנחנו ניסינו כאן, בבית המדרש שלנו, לבנות צורת לימוד שגם בחוץ יוכלו להבין. לכן התחלנו ללמוד תנ"ך בצורה רצינית, מחשבה ברמה גבוהה, ואנו רואים שבאמת הקול הוצא מבית המדרש הוא משמעותי גם לאנשים בחוץ. אני זוכר, שכשבנינו את בית המדרש אז הארכיטקטית – ריקי – רצתה לבנות בית מדרש ללא חלונות, והתאורה תהיה כולה על טהרת החשמל. אני התעקשתי שיהיו חלונות. כשהיא שאלה אותי מדוע, סיפרתי לה שפעם אחת היה רבי שבאו אליו החסידים ואמרו לו שהמשיח הגיע; הוא הוציא את הראש מחוץ לחלון, הריח את האוויר, ופסק שהמשיח לא הגיע! אמרתי לה שאני צריך חלון בשביל לדעת מתי המשיח מגיע. יש עומק גדול בסיפור הזה: כשהמשיח יבוא לא ירגישו זאת רק בבית המדרש, אלא דבר זה יורגש בכל הרבדים של החיים ובכל הציבור - אפילו באוויר בחוץ. מסיבה זו, יש צורך שקול התורה גם יורגש בחוץ, ולא רק בתוך כותלי בית המדרש.

אצל משה רבנו באמת היה מקרה ייחודי שבו הקול לא יצא החוצה, והקב"ה דיבר אליו באופן פרטי ללא הפרעות, אולם בד"כ יש הכרח שהקול גם יצא החוצה ויהיה שייך לכל הרבדים של הציבור.

מזל טוב!

לחגי ורחל וייס להולדת הבת אילה
לדן ושרה נבון להולדת הבת

הרב יהודה עמיטל זצ"ל - משען ומבטח לשכולים

הרב אהרן ליכטנשטיין שליט"א*

כבוד נשיא המדינה, כבוד הרבנית מרים עמיטל, משפחה, כבוד עמיתי ראשי ישיבות הנוכחים בבית המדרש, כבוד צוות הישיבה תלמידיה ובוגריה, כבוד מרנן ורבנן, כבוד קהל נכבד.

הרבה דברים נאמרו – ומן הסתם הרבה עוד יאמרו – אודות הרב עמיטל מני פטירתו לפני קצת יותר מחודש ימים. ואף על פי כן, הערב, בהתכנסות הזאת, מעבר לייחוד שבאופייה, משהו התרחש, ולו בצורה פאסיבית, מני ההתכנסות הראשונה שלנו בשעת ההלוויה.

עברו שלושים יום. בעיני חז"ל, שלושים יום זה פרק זמן מתאים למעבר מסוים מאווירה אחת, מרמה אחת, לאחרת. הרמב"ם בהלכות אבל קובע שאל להספיד, להגזים ולהפריז במשך תקופה ארוכה מדי. הוא קובע על פי הגמרא בכתובות דף קג' בנוגע לרבי, שרבי פקד עוד בחייו שלא יספידו לו אחרי שלושים יום, מפני שהרי כלום הוא עדיף על משה רבינו, לגביו נאמר בפסוק "ויתמו ימי בכי אבל משה" (דברים ל"ד, ח) אחרי שלושים יום. יש פוסקים שגם קבעו מסמרות להלכה בכיוון הזה. ר' עקיבא איגר מעלה דיון לגבי האם מנהג אבלות זה דבר שנעשה לכבוד המת או לכבוד החיים. מכאן שמתעוררת שאלה האם יכול – זה – שצפה שהוא עומד להיפטר – למחול, באומרו מראש "אל תשבו עלי שבעה, אל תשבו עלי שלושים" – האם זה תופס או לא. מדייק ר' עקיבא איגר בדברי הש"ך, שפה יש להבחין בין שלושים יום – שזה גרעין האבלות הבסיסי והמרכזי – לבין מה שמעבר לזה. התוספת, רק נהוגה על הורים, מן הסתם מפני כיבוד אב ואם, ואם ההורים רוצים לבטל, לכאורה הם יכולים. אבל שלושים יום זאת תקופת האבל הבסיסית – רוחנית, נפשית, קיומית. ובכן, בהתכנסותנו כאן הערב, במידה מסוימת, אנחנו עוברים מאבלות נטו לזכירה. זוכרים, נזכרים ומזכירים.

אבל דומני שאם נדבר על זכירה, ניתן אולי להבחין בין שני זנים. אני לא חותם שההבחנה המילולית והאטימולוגית שאני אזכיר כאן נכונה; אבל שמדובר בשתי תופעות – בזה אני משוכנע. אנחנו מדברים גם בלשון תנ"ך, גם בלשון חז"ל, על שני מונחים, לציין זנים של זכירה. מצד אחד מדובר על זכרון, מצד שני על זכר. דומני שיש הבדל מסוים. זלגבי יכרון, אני מדבר במיוחד לגבי הדמות של אדם, מעלה את הגשטאלט, את המערכת, את ההיקף של אישיות, של דמות. זה צילום. אתה רואה את האדם, רואה אותו בשלמותו. זכר יכול לציין פרט מסוים שלא מאפיין את אישיותו, את אורחות חייו, ואת האידיאולוגיה שהנחתה אותו, אך למרות היותו פרט שכשאתה

* תמלול ערוך של ההספד שניתן בעצרת המספד לזכר מורנו הרב יהודה עמיטל זצ"ל ביום חמישי, ט' אלול ה'תש"ע. ההספד תומלל על ידי נדב גרשון, דביר בריס, דב קרול וחיים שרגא רוזנר ונערך על ידי איציק פורר. התמלול מופיע בספר "לעבדך באמת", עמ' 331 וכן פורסם ע"י דף קשר בעבר בקובץ הספדים. התמלול עבר את ביקורת הרב.

¹ ת"ר: בשעת פטירתו של רבי... אמר להן: לחכמי ישראל אני צריך, נכנסו אצלו חכמי ישראל. אמר להן: אל תספדוני בעיירות, והושיבו ישיבה לאחר שלשים יום... והושיבו ישיבה לאחר שלשים יום. דלא עדיפנא ממש רבינו, דכתיב: +דברים ל"ד+ ויבכו בני ישראל את משה בערבות מואב שלשים יום, תלתין יומין ספדין ביממא וליליא, מכאן ואילך ספדו ביממא וגרסי בליליא או ספדו בליליא וגרסי ביממא, עד דספדי תריסר ירחי שתא.

רואה אותו, הוא מזכיר לך את האישיות, ולו בעקיפין. בקידוש, כשאנחנו מדברים על "זיכרון למעשה בראשית", שם אתה מדמיון לעצמך כיצד נראה היקום באותו יום קמאי, לגבי יציאת מצרים זה "זכר", משהו בו אתה נזכר.

את הרב עמיטל הערב, אנו זוכרים – מי שהכיר אותו מקרוב ומרחוק – הן בזיכרון והן בזכר. דמותו הקוסמת, הקורנת, המושכת, מאור הפנים שליווה אותו בכל אתר ואתר, גם כשמאחורי מאור הפנים הסתתר זעם כבוש. למי שפעם זכה לראותו חזיתית, ולא רק מאחורה, כפי שהגמרא אומרת לגבי רבי מאיר², אלא מי שראה אותו פנים אל פנים, עין בעין, הזיכרון עדיין חדש, עדיין טרי. מצד שני, אותה אישיות רבת אנפין שמושקו דיבר עליה לפני כן, אישיות שהרבה היבטים של דמותו והתנהגותו, כל אחד מהווה זכר, פינה מסוימת שלאורה אתה רואה את הכל.

אני אסתפק כאן בזכר. זכר שאולי יפתיע את הציבור, שכן אני הולך לדבר על תופעה שקשורה בחיי הישיבה, אם כי לכאורה מצומצמת במובן מסוים. אני רוצה לדבר על משהו בקשר לבכי. כולנו מכירים, מהטירון שבטירונים בישיבה, את סיפורו של הרב עמיטל ממשנת חב"ד על הבכי של התינוק הבוכה, כיצד הרב עמיטל הפך את זה לדגל, למשימה, לכיוון – כל זה מוכר לנו. אבל אני רוצה לומר משהו בקשר לרב עמיטל, לזכר פעילותו שקשור לבכי אחר – לא לבכי התינוק אלא לבכי ההורים. לא בכי ששייך לפטירה מוקדמת שלעיל שבקושי מתאבלים עליה, אלא בכי של משפחות ששכלו את היקר להן בנסיבות טראגיות. מדובר בתופעה שבחסדי ה', במובן אחד, הקיפה ציבור קטן מאד; כל אחד הוא עולם שלם, אבל בסופו של דבר, סטטיסטיית, גם כשאני פורס את זה על פני ארבעים שנה, זה לא ציבור גדול. ומצד שני, למי שהרגיש את הרגישות של הרב עמיטל, הרגיש אותה לעומק, בהיקף, ובעוצמה. מדובר בתופעה גלויה ונסתרת, מה שהוא שידר בלי שאמר מילה אחת. הסתכלת בפניו וראית את היחס לשכול, את היחס ליגון, ראית את הבכי הפנימי. מה אומר הפסוק על הקב"ה – "במסתרים תבכה נפשי" (ירמיהו י"ג, יז). הרגשת שהרב עמיטל, גם כשהוא נמצא כאן בתוך בית המדרש, משהו במסתרים, בתוך בית המדרש (!) יש לו פינת מסתרים ששם הוא בוכה.

אבל לא רק על הבכי אני רוצה לדבר. בראש ובראשונה, אחד הדברים, וזה יישמע לכם קצת מוגזם, שהרשים אותי ביותר במשך עשרות השנים שעבדנו יחד, הייתה התנהגותו, זיקתו במובן העמוק ביותר כלפי תופעת השכול, או, אומר יותר נכון לא השכול, את זה הוא ראה בגיא ההריגה באירופה, אלא השכולים. לא פעם עמדתי נפעם ומשתאה, כשאני רואה: הוא ואני, שנינו נחשפנו לכאורה לאותה תופעה, שנינו היינו קרובים למאורעות, שנינו היינו קרובים למשימות, שנינו חווים יחד עם האבלים את הטרגדיה, ואף על פי כן אני רואה – משהו יש בו שאין בי! המשהו הזה, צירוף נדיר שמצד אחד שידר ושיקף את אישיותו מאותה פינה חשוכה ואפילה, ומצד שני, מתוך אותה פינה, יש איזה אור שבוקע ומבקיע לכל עבר. מי שמכיר, וישנם כאן שמכירים, את טיב הקשר שנוצר בינו לבין המשפחות השכולות – הפלא ופלא! ודווקא מפני שהדברים נעשו בצורה כל כך טבעית, כל כך ספונטאנית, לא הרגשת, וכמעט שהמשפחות השכולות לא הרגישו, שיש אמנם מאמץ מכוון, משהו שבוקע ועולה מעמקי הנשמה, ששיתף את כל הנמצאים במחיצתו, ונתן להם איזה מבט בתוך תוכה.

מה הם ראו? מגוון של תופעות ומגוון של תחושות. מצד אחד, כמובן, הוא עזר להם בכל דרך אפשרית: נפשית, חומרית; תמהיל קרבה וריחוק – את כל זה הוא נתן. אבל הוא נתן הרבה יותר מזה. הוא שידר תחושה של אדם שמצד אחד יש לו כושר מנהיגות שמאפשר לו כביכול להשתלט על המצב הטראגי והקשה, ומצד

² עירובין יג.

ישראל ותפילתם? אשי ישראל זה בזמן מקדש. אין לנו כעת אשי ישראל! והתשובה היא בחורי ישראל, צעירי ישראל. הוא ידע לשדר את התחושה הזאת להורים שכולים, שבורים ורצוצים, שבהוד והשגב, יש להם יד, חלק ונחלה! בהקמת מדינה, בהחזקת מדינה! אבל בלי סנטימנטליות מזויפת, תמיד עם ההבנה של עומק הטררגדיה והחלל שנותר ולא ייסגר.

אמרת לפני כן, שאני רוצה לדבר על נושא כמעט זניח, אך הוא בכלל לא זניח. כמה גדול צריך להיות אדם כדי שלא ישחק את הגדול. מה שהתגלה ברב עמיטל, לעיתים בימים קשים, ובנסיבות מכאיבות, לא רק הרשים, הוא הרשים מאוד. וזה נמשך תקופה ארוכה. היינו מגיעים עם חלק מהציבור הנמצא כאן מדי שנה ב"א תשרי, באים לפקוד כמה מתוך קברי בחורי הישיבה שנפלו ב"ה"כ. בצורה הטבעית ביותר, מי מתייצב, אומר תהילים? בצורה פשוטה, לא יעלה על דעת אף אחד שמישהו אחר יעשה את זה! גם שלושים שנה לאחר מכן מרגישים את המנהיג שבו ואת האדם הבוכה שבו.

והיה בכך משהו ששיקף, מה שבמובן אחד אפשר לתאר כ"השקפת עולמו" – אלא שמצד שני חרג הרבה מעבר להשקפה לקבע תוכן עולמו. ברב עמיטל קינן הומניזם דתי. הומניזם דתי, גם במסורת האוניברסאלית וגם בגרסתה היהודית, יש שני מרכיבים: אחד להחשיב את האדם ואת היכולת שלו, ושנית שאכפת לך מן האדם. שני הדברים כאחד היו חלק מהמסרים ששידר, מהתחושות שנתן להם ביטוי. היה לזה שורש, היה לזה מקום.

מושקו דיבר לפני כן וקיסר בין הרב עמיטל לאברהם אבינו. הוא דיבר על היכולת לראות את הענן, שהיווה חלק מרשים מאישיותו. אבל אם באמת באנו לדון באיזו אישיות היסטורית אחת שמתחברת ומתקשרת עם הרב עמיטל והוא איתה, זה אמנם אברהם אבינו. אברהם אבינו של התפילות בר"ה, ואברהם אבינו של כל השנה. אברהם אבינו הניף שני דגלים – דגל אחד של מלכות שמים שכבר הוזכר; דגל שני שאנחנו מהגן סוחבים אותו כל חייו: חסד, הדלתות הפתוחות לכל ארבעת רוחות השמים, וכו' וכו'. שני הדגלים האלה, מקדמת דנא, מראשית ימינו הלאומיים. זו הייתה המסורת שלו, הוא חידד אותה. חידד את הפן של מלכות שמים, וחידד את הפן של חסד. וחידד את שניהם מתוך מודעות ברורה ומעמיקה: אין סתירה! להיפך – דבר אחד משלים את השני!

חז"ל מדברים על אברהם אבינו, שהיה זמן לפני שאברהם אבינו הופיע בארץ, הקב"ה היה א-לוהי השמים ולא א-לוהי הארץ; בא אברהם אבינו – הוא הפך להיות "א-לוהי השמים וא-לוהי הארץ", כך מדויק מהפסוקים. אבל דבר אחד צריך להיות ברור. גדולתו של אברהם אבינו היתה לא רק שהוא יכול להוריד את א-לוהי השמים לא-לוהי הארץ, אלא גם שכשהורידו עלי אדמות, הוא נשאר א-לוהי השמים! לא איזה אליל! המימד הטרנסצנדנטלי של מלכותו יתברך, זה שכל כך חשוב לרב עמיטל; קיום רצונו, לראות רצונו כשולט!

הוא היה מצטט את מורו ורבו שהיה אומר לו, עוד לפני השואה "תגיד יהודה, אם תרצה לדמות לעצמך – מה אתה רוצה יותר מכל?" אז הוא נתן לו שרשרת שלמה: הוא רוצה את X, הוא רוצה את Y, הוא רוצה את Z וכו'. בסופו של דבר אמר לו: "מה השורה התחתונה?" – אמר לו רבו "לעשות רצון הקדוש ברוך הוא". ואת זה ספג הרב עמיטל, ולא רק רצון שהיה כפוי, על עצמו או על אחרים, אלא רצון שיאחיב. "ואהבת את ה' א-לוהיך", אומרים חז"ל בספרי, שתהיה מאהיב את הקב"ה על הבריות כפי שעשה אברהם אביך. זה חלק מחיי אברהם וחלק מאישיותו.

היה לרב עמיטל – כמו שהיה לאברהם אבינו – מסר ומסורת. קצת ירש – מן הסתם מתרח לא היה הרבה מה לירש – והרבה חידש.

כי ידעתי למען אשר יציה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט (בראשית י"ח, טז)

השני הרוך, הרגישות, שמבטאת ומשקפת את עומק ההזדהות עם היגון. אנחנו מכירים אנשים שנתקלים בתופעות מהסוג הזה, ובאים לנחם אנשים, ומפזרים תנחומים לכל עבר: "כמה טוב, כמה יפה, כמה נפלא". איפה הלז יושב כעת? ברקיע השביעי. הרב עמיטל היה איש אמת, מעולם לא זייף, לא ציונות מזויפת וגם לא תנחומים מזויפים. הוא ידע כיצד לתת לאדם להרגיש עד כמה אתה מזדהה עם היגון, אבל לא באמצעות של איזה ציונות שהיא ג'ינגואיסטית, אלא מתוך הזדהות אמיתית שנותנת תחושה שאמנם יש כאן מנהיגות ויש כאן שליטה, אם כי של אדם ששבור כפי שההורים שבורים.

יש מי שיכול היה לראות בזה איזו נימה של חולשה, אדם שבור ורצון. היו הזדמנויות שבהם, לפום ריהטא, אדם שמסתכל, רואה מה שמתרחש, חושב "אולי באמת נחלש!". גם משה רבנו נחלש לעיתים! ראיתי לא מזמן מכתב שכתב תלמידו בוגר הישיבה אודות הרב עמיטל, סיפר שיום אחד – בתקופה שאחרי טרגדיה שפקדה את בית הישיבה – ניגש אל הרב עמיטל ורצה לשאול אותו איזו שאלה, הרב עמיטל הניף את ראשו, נפנף בידו, והלז הבין – "מי שמתו מוטל לפניו", כעת אתה בא לשאול אותו?!

הוא היה דמות שבו ראיתי, לאור כל מה שחזה וראה, כמה הדבר כאב לו, עד כמה זה צרם, ועם כל זאת, הוא לא רק תפקד, אלא יצר לתפארת. כמה האדם הזה לכאורה היה צריך להיות מנותק משמחה, ועד כמה הוא שידר שמחה אמיתית ומלאה. בהזדמנות אחרת שנגעה למשהו הרבה יותר מקיף, הוא בא אלי אחרי מלחמת יום הכיפורים, אחרי סוכות, ואמר לי "ר' אהרן, הא לך מפתחות הישיבה, אני לא מסוגל עוד". ואמנם באותו חורף הוא בקושי הגיע, תאמינו לי, סהדי במרומים, לא ראיתי בזה חולשה אלא גבורה, שהנה אדם שמסוגל לבוא ולומר שהוא בבחינת מי שחווה ימים. חז"ל אומרים, בירושלמי כתוב, שאדם פטור מקריאת שמע, ודווקא "כל ימי חיך" ימים שאתה עוסק בחיים ולא ימים שאתה עוסק במתים", והנה כאן אדם שמסוגל חורף שלם לחיות באווירה שמתו מוטל לפניו. וקינאתי – לא חלילה קנאה במעמד ובכבוד, מקווה שמשטויות כאלה הייתי רחוק – אבל קינאתי ברגישות, אם תרצו – בעוצמת החולשה.

הפן הזה בא לידי ביטוי, כפי שאמרתי, בפינה חשוכה ואפילה. אבל זה מילא את כל בית המדרש הזה, מהמסד ועד הטפחות, מקיר לקיר, תחושה של אור, של "נר מצוה ותורה אור".

מה הם⁴ ראו בו? אם אפשר להשתמש בביטוי שמופיע בתפילה כלפי הקב"ה, הקב"ה מתואר כ"משען ומבטח לצדיקים". יש הבדל בין משען לבין מבטח. משען – אתה בקושי הולך ונשען על איזה מקל, נשען על איזה חבר; מבטח – זה חוסן, זה יכולת, זה שליטה! והיחס של האדם לקב"ה הוא כמובן כפול: בשבילנו משען כשאנחנו רצוצים ושבורים, שיש לנו להישען על אבינו שבשמים, ומבטח – בכמה מקומות בפסוקים מדובר על "בטחו בה". ישנן דמויות, אמנם אנושיות, שביחס לחברה שאופפת אותם, להם, הוא גם כן משען ומבטח. הם ראו את המשען שבו, שכאלו הוא בעצמו צריך לאיזו משענת, והם ראו את המבטח שבו, את הנכונות, את השאפתנות, להזדהות, לתת ביטוי, ולהבין, לתת להם תחושה שגם מי שבמצב של "יתומים היינו ואין אב", אמנם יתומים הינם אבל יש להם "מנחם משיב נפש" שנמצא לצידם.

הוא שידר תחושה שישנה גדלות שבעצם התופעה שיש מדינה, שעליה אתה צריך להיאבק, ושחלילה גם כן גובה קורבנות. והוא ידע את אותה נקודה שמופיעה בתוספות בסוף מנחות (ק. ד"ה "ומיכאל"): "ואשי ישראל ותפילתם", שואלים 'תוס' מה זה אשי

³ ברכות פרק ג' הלכה א': "א"ר בון: כתיב 'למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך' – ימים שאת עוסק בהן בחיים ולא ימים שאת עוסק בהן במתים".

⁴ המשפחות שכולות.

זה נאמר לאברהם, ובקביעה הזאת הקדוש ברוך הוא בעצמו מנמק את הזיקה שלו לאברהם. יש מסר לבניו ומסר לביתו: אם תרצו, התא המשפחתי הלאומי, וכדעת הרמב"ם בתשובה⁵ לר' עובדיה גר צדק, שם אומר הרמב"ם שהפסוק הזה מתייחס לכל מי שמייחד את הקב"ה עלי אדמות – כולם מהווים חלק מביתו של אברהם אבינו, אשר גם משהו אוניברסאלי היה בו. גם לרב עמיטל היה מסר לאומי, ועוד איך, מסר אישי משפחתי; משהו ליושבי בית המדרש, ומשהו לאומה שחלק גדול הימנה איננה יודעת איפה נמצא מפתן בית המדרש. וכל זה, אחריות למסר ולמסורת כלפי זרעו וסביבתו הקרובה וסביבתו הרחוקה, כל זה היה חלק ממורשתו. וכל זה – החסד שבו, הרגישות שבו, תוך כדי מלגה בהתמודדות שבו, הנכונות להיאבק על מה שצריך להיאבק – כל זה היה חלק ממה שירשנו וקיבלנו ממורנו ורבנו, זכר צדיק לברכה.

⁵ ש"ת הרמב"ם סי' רצג.

ואם דיברתי לפני כן, מה כאן גבורה, מה כאן חולשה, אולי ראוי לציין את הגמרא במגילה, שכשהייתי ילד רבים היו אומרים אותה במוצאי שבת כשאמרו "ויתן לך". הגמרא במגילה מקשרת בין חסד למלכות שמים:

אמר רבי יוחנן: כל מקום שאתה מוצא גבורתו של הקדוש ברוך הוא אתה מוצא ענוותנותו; דבר זה כתוב בתורה ושנוי בנביאים ומשולש בכתובים. כתוב בתורה כי ה' א-להיכם הוא א-להי הא-להים וא-דני האדנים, וכתוב בתורה עשה משפט יתום ואלמנה. שנוי בנביאים – כה אמר רם ונשא שכן עד וקדוש וגו', וכתוב בתורה ואת דכא ושפל רוח. משולש בכתובים דכתיב סלו לרכב בערבות ביה שמו, וכתוב בתורה אבי יתומים ודין אלמנות. (לא.)

ואמנם גם במסגרת קומץ קטן של אנשים מוכי יום שאליהם הוא התייחס, איתם הוא פעל, הראה להם הרב עמיטל את המסר הגדול: גם גדולתו, גם בענוותנותו של הקדוש ברוך הוא. הוא מילא את עולמנו – עולם של תורה, עולם של חסד, עולם של רגישות. זאת המסורת. זאת הדרך. מי יתן לנו תמורתו? אמנם גבורתו, ענוותנותו – כל זה לקח נפלא ורענן.

למה בחוף נפרד יש מציל

דוד נוסן*

לא אירע רע כי אתה עמדי

בימינו, לא נותרו הרבה שליחים, הדבר המרכזי ששולחים היום זה מיילים, סמסים וחברה צעירים לחו"ל. אחת לארבע שנים, אפשר גם לראות שליחות קלאסית, כמו שצריך, בהלוח מהיר. אבל בכל מה שנוגע לשלוחי מצוה, בעוונות הדור, נדמה שכמעט ונכחדו. אולי שליח פיצה בדרכו למסיבת חתונה הוא כזה.

קיימא לן, על בסיס הגמ' בפסחים (ח). ששלוחי מצוה אינם ניזוקים. אור החיים (דברים כ"ו, יח) מצביע על הפס' בקהלת (ח, ה) כמקור – "שומר מצוה לא ידע דבר רע", אבל הגמ' עצמה לומדת ממקור ספיציפי – "ולא יחמד איש את ארצו בעלתה לראות את פני ה' א-להיך שלש פעמים בשנה" (שמות ל"ד, כד), להלוח, ולחזור – "ויפנית בבקר ויהלקת לאהלך" (דברים ט"ז, ו). ציווי תמוה¹ שנאמר בפסח. מעבר לכך, שגור בפי אחינו החרדים, ע"פ הגמ' בסוטה (כא). שהתורה מגנא ומצלא², וידוע הוא שתלמוד תורה כנגד כולן, אז פשיטא שהיא מגינה³.

שליחות קטלנית

הגמ', בפסחים דלעיל, מוסיפה שני כללים, א. שלוחי מצוה אינם נפגעים אף בחזרתם, ב. כאשר יש הזיק שכיח⁴ – הקסם הזה לא פועל; אדם לא יכול לישון על פסי רכבת רק כיוון שהוא שליח מצוה. כלל זה מזכיר כלל אחר – 'אין סומכין על הנס'⁵, וכן 'אשרי

אדם מפחד תמיד⁶. אמנם, לשון 'תמיד' קשה קצת, שהרי במקום שלא שכיחא סכנתא אין צורך לפחד. ר' יונה בפירושו על משלי (ג, כו) מחלק שהפחד התמידי הינו מה', ולא מאנשים. אבל עדיין קשה שהרי דין-שלוחי מצוה אינם ניזוקים' שייך לכאורה גם בפגעי שמים, ואיזה משלח יפגע בשליחיו!?

אולי אפשר להציע שמקיים המצוה איננו רק 'אדם', בו נאמר – 'מפחד תמיד', אלא הוא כלי למקום, דבר המכניס אותנו לעיקר הסברות בדין שליחות – מקיים מצוה הינו ידא אריכתא למקום, שליח ה'! כן מצאתי בזה תנא דמסייעא-המהר"ל בנתיבות עולם (א', נתיב התורה ט"ז) כותב:

כי כאשר הולך בשליחותו לעשות מצוה בזה נקרא עבד אל השם יתברך כאשר הולך בעבודתו, ולכך ראוי שישמור אותו האדון שלו מן אחרים כי העבד הוא נכנס תחת רשות אדון שלו ותחת כנפיו הוא.

נרחיב את דברינו ונציע כמה הסברים נוספים לפשר הדבר.

אם שלוחו של מקום יפגע, יתפס הדבר כחולשה של המשלח – רצונו לא נעשה וחלילה יתחלל שם שמים. וכן אומר משה, בהתחננו לפני ה' לרחמים על עמו – "פן יאמרו הארץ אשר הוצאתנו משם מבלי יכלת ה' להביאם אל הארץ אשר דבר להם ומשנאנו אותם הוציאם להמתם במדבר" (דברים ט, כח).

כמו כן, אפשר לומר ש'שלוחי מצוה אינם ניזוקים' זה רק חצי הכוס הריקה, דרך השלילה, אבל העיקר הוא היות המצוה צינור שפע. 'מצוה' שווה 'טוב', לכן לא יכול לבוא רע על ידן. אמנם מעשים שבכל יום מוכיחים אחרת. ואפשר ליישב זאת בשלוש צורות, ובחדא מחתא - במשולש:

- שלוח מצוה אמיתי 'לא שם' על שום דבר. יש לו מטרה והוא הולך קדימה, אלף כבאים לא יצליחו לעצור אותו. דבר לא מפריע לו. הכל זוטות, מבחינתו. אריה שרוף אחריו – זמן טוב למד"ס, נחש כרוך על עקבו – טיפה מדגדג, פסנתר שנופל עליו – קונצרט הורס.

* הדברים הינם לזכר סבת, אסתר נוסן ז"ל, שבדרכה לשיעור פרשת שבוע, נפלה ונפטרה.

¹ רק אמה פולניה תאמר לבנה לחזור הביתה מערבית. כאילו מה הה"א, לא לחזור?
² עניין 'נגנא ומצלא', נקשר בין השאר למצות הסוכה – 'פרוס עלינו סוכת שלומך'. וכן נאמר (קידושין ל:)- "בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין".
³ נרחיב בזאת להלן.
⁴ בקידושין (לט:)- מופיע ביטוי יותר חזק – 'קביע הזיקא'. היעב"ץ במגדל עוז מסייג שנביא שמקבל צו ה' אינו חושש. הרב מדן בשיעורו לספר שמואל גם דיבר על כך, והביא לסייע את הפס' "כי תעבר במים אתך אני ובנהרות לא ישפוף כי תלך במו אש לא תפנה וְלֹהֶבֶת לא תבצר בך" (ישעיהו מ"ג).
⁵ ואכן מצאתי במאירי שסומך 'אין סומכין על הנס', לנידון דידן, ומוסיף – וחי בהם ולא שימות בהם, וכן בילקוט שמעוני שמות כ'. וראוי להוסיף כאן את הפס' מתהילים

(ק"ט, קכו) שגם הזכר בהקשר זה – "עת לעשות לה', הפרו תורתך". בערוך לנר (יבמות סה:)- מסביר שכאשר יש חשש פיקוח נפש אז יש מצוה – 'ונשמרתם לנפשותיכם', שדוחה את המצוה ולכן המצוה לא מגינה. וכעין זאת אומר ספר המקנה (לא:)- ביעקב, שביקש שהקב"ה יגן עליו כשירד מהארץ במצות אביו, שיש כאן כיבוד אב מצד אחד, וביטול יישוב א"י מצד שני. וכן (שם לט:)- ביוסף שהלך במצות אביו, למקום סכנה, אומר שאסור לאדם לעמוד במקום סכנה. דבר המזכיר את הפס' – 'איש אימו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו'.

⁶ גישה אחרת ניתן למצוא בשפת אמת (ליקוטים ויגש):

"א"ל רבי יוסי הא אוקמוה דצדיקיא כו' יש ללמוד מכאן שמה שאמרו חז"ל שכיח הזיקא שאני הפי' שכיחן שמינה נקרא טירחא ואסור להטריח אבל אמת שלוחי מצוה אין ניזוקין אף בשכיח הזיקא גם כן רק שהוא נקרא טירחא, ולכן אסור לסמוך על זה להטריח כו'".

ועכשיו אתה חוזר בחזרה

רש"י בגיטין (ד"ה לא חזרה) אומר שהשליח צריך להיות שליח עם פוטנציאל חזרה למשלח, על מנת שימסור לו שעשה שליחותו. איך דבר זה קשור לעצם השליחות? מ"ר הרב קאהן, הציע שאין פה כוונה נימוסית או דרך ארץ, זה עניין מהותי, קיום השליחות. שליחות איננה רק עשיית פעולה, אלא גם אמירה – 'עשיתי שליחותך'. זו השליחות האידיאלית, אבל אין זה מעכב¹⁴. הגמ' בקידושין (פרק ראשון) מדברת על שלוחי מצוה אינם ניזוקים, ואז עולה שאלה, האם בחזרה יפגע, אלא שגם החזרה, כדאמרן, היא בכלל השליחות.

חשבתי על דרכים נוספות להסבר הדבר:

- א. גם מצד השליחות, ולא רק מצד המשלח; כשצה"ל מסיים מלחמה, זה לא נגמר עם יריית הכדור האחרון, אלא דווקא כשאחרון החיילים שב לגבול, והרמטכ"ל לוחץ את ידו, וכעת הוא פנוי לשוב לביתו.
- ב. חסרון בגמירות דעת: התדיינתי עם הרב האם זה גם עניין מציאותי, שלא יכול לחזור בפועל, או רק ניגוד אינטרסים. לענ"ד, זה קודם כל עניין מציאותי. במעמד עשיית השליחות, כדי שתהיה כריתות, הבעל צריך להיות בטוח שתיעשה שליחותו, שדבר לא מפריע בדרכו. אחרת יש ספקות, ויש פגם בכריתות.
- ג. חברותי דאז, אלון פולק, נר"י, הציע שיש כאן היסח דעת, כעין 'שלח ושכח'. הקשר בן המשלח והמשולח צריך להישמר, אם מלכתחילה אין אפשרות לסגור מעגל, אז המעגל לא סגור....

אולי הדברים קשורים למחלוקת ר' אלעזר ור' מאיר, אם עדי מסירה או חתימה כרתי. שאם עדי מסירה כרתי, אז באמת יש משמעות יותר רחבה לכל מעשה השליחות. אבל אם עדי חתימה כתיבה, אז הכל כבר 'אמור', רק צריך שיגיע הגט לידי האישה, לא אכפת לי איך.

אם נחזור לשאלת החזרה, לכאורה יש לחקור – האם היא חלק מהשליחות והמצוה, משל היתה היא בומרנג, ולא השתנה מעמדו, או שחסל סדר שליחות. הנ"מ כמובן היא אם מובטח לשליח שלא יזקק גם בדרך חזרה, למרות שגם למ"ד שהשליחות נגמרה, ניתן לומר שאמנם השליחות פסקה אבל 'זכותה' תגן עלינו. לפחות עד שיחזור. עצם העניין לכתוב דברים אלו התעורר כאשר קראתי בעירובין (מד:) – "כל היוצאים להציל חוזרין למקומן", דבר שלכאורה נקשר לענייננו, שאיזו היא מצוה גדולה כהצלה.

בהקשר הסמנטי, נראה שלשון ש.ל.ח, אינה כוללת פן של חזרה או קבלה, להיפך, היא מבטאת ריחוק. אנו רואים זאת בתנ"ך בכמה הקשרים – הקב"ה משלח את האדם מגן עדן, שלוח הקן, שלוחי אישה, יהונתן 'תשלח את החיצים', שעיר המשתלח וכו'. אבל הדבר אינו חד משמעי, המרגלים, למשל, תכליתם היתה לחזור ולדווח.

מגנה גם על החלשים?

בעל קרית ספר (הל' חגיגה פ"ב, ה"א) שם את החרש השוטה והקטן מעבר לקווי ההגנה של המצוות. לכאורה דבר זה מזעזע; תינוקות של בית רבן¹⁵, לא יהיו מוגנים ככולם, לפי שלא חלים בהם דיני שליחות!

דבר זה תלוי בהבנת עצם הדין, ואפריורית תלוי הדבר אם המוקד שלנו הוא האדם-השליחות או המצוה;

קדושת הלוי בפרשת ויצא מתנה את ההגנה בביטחון מוחלט בכך שהוא אכן שלוח מצוה. אין כאן הגנה אוטומטית, אם אתה לא שם, זה לא קיים. צריך – **לקיים** את המצוה, לבוא לידי 'כל עצמותי תאמרנה'. מדבריו אפשר ליישב שרוב האנשים פשוט לא **מקיימים** מצוות, אלא סתם מקיימים מצוות, ולכן השריון לא מועיל⁷.

חמדת הימים, (אלול פ"ב), אומר שהמצוה לא דווקא מצילה לגמרי, אלא כניגונים ומחייאת כף, 'ממתיקה את הדינים', ומכאן שאם היה מגיע לאדם חולי גדול, מעתה, כשמקיים המצוה, יבוא עליו צינון קל בלבד, כמאמר המשורר – 'לה לה לה אפצ'.

בקידושין (לט:) מופיע הסיפור המפורסם אודות הבן שקיים מצות אביו לשלח את הקן, ונפל מן העץ ומת. זאת למרות שנאמר בשתי המצוות הנ"ל, לשון הארכת חיים⁸. באותה סוגיה, מפליגים בכך שניצלים ע"י המצוה אפילו ממחשבות רעות⁹!

צריך לעיין בסיפור המרגלים, בהם נאמר – "שלח לך אנשים"¹⁰, שקשה הדבר, למה חששו, הרי היו שלוחי מצוה. ניתן לי ליישב בכמה אופנים:

1. א"י היתה באותה העת מקום שסכנתא שכיחא ביה.
2. אולי צריך לנקוט כדעת הפרשנים¹¹ שזה היה רצון העם, ומכאן שלא היה בכך צו ה'.
3. השאלה היא מה המגמה. כלב, למשל, לא חשש, כי מגמתו היתה לטובה, לכן הלך לקרית ארבע, עיר הענקים. ומכאן שיש גם ערך למחשבת מצוה, כעין דין פיגול במצוות, שעוקר את ה-מגנא ומצלא'. דברים דומים מצאתי בשפת אמת, פרשת שלח (שנת תרל"ו, וכן בשנת תר"מ) – "וכשיהי' לו משהו צד נגיעה לא תגין המצוה להצילו מן הסכנה".

רש"י בסוכה מגדיר שלוח מצוה כהולך בדרך למצוה. לכאורה, היה מקום לחלק בין השליחויות השונות:

- כאשר עושה דבר במצות אביו¹², נ"ל שלכל משך העשייה יש קיום מצוה, ולא רק במימוש הרצון הסופי. 'כיבוד אב ואם', הוא עניין מתמשך ולא תכליתי. כאן הוא לא שליח למצוה, אלא שלוח המצוה עצמה.
- אולם, כאשר הולך ללמוד תורה, עצם ההליכה היא מכשיר מצוה ולא המצוה עצמה¹³, דבר המתאים יותר לחלק הראשון של הביטוי 'שלוחי מצוה'.

ברור מהסוגיות שהגמ' מכוונת גם לסוג השני, ומכאן שלא חילקו, וכנראה שיש להם אותו דין.

⁷ וכן ראה אר"ח הקדוש ויקרא (כ"ו, יז) וכן במדבר (י"ג, כו) בעניין 'מגנא ומצלא'.

⁸ לבעיה זו הגמ' משתמשת בתשובת היוקא קביעא, והסולם היה רעוע.

⁹ אמנם, בשלב זה גמ' זה רק לדעת מ"ד ששכר בעולם הזה איכא. רש"י בסוטה כא. מפרש – מגנא – מן היסורין, ומצלא – מיצר הרע. ודבר נפלא אפשר לקחת מן הגמ' שם, שבעידנא דלא עסיק בה, אינה מצלת מן היצר, אבל עדיין מצלת מהיסורין, שגר מצוה ותורה אור; המצוה היא כלי, זמני, ואילו התורה היא חיינו ואורך ימנו, וגם כאשר ניטל הנר, עדיין יש אור. אמנם קשה שיוצא מהגמ' שם, שאין המצוות מצילות מן היצר. וראה בספר 'אור תורה', ליקוטים שמארך בכך. וכן מומלץ מאוד להסתכל בתפארת ישראל פ"ד בעניין זה. ובאמת צריך להעמיק בעניין של השוואת מיגון התורה והמצוה. ועוד חזון למועד.

מכל מקום, כדאי לעמוד על לשון הגמ' – 'בעידנא דעסיק', שבמצוה אין רק נקודה של קיום, אלא שחל בה עיסוק שלם. רוצה להצליח? עשה מן המצוה עסק...

¹⁰ במדבר יג, ב'.

¹¹ ע"פ דברים א', כב – "ותאמרו נשלחה אנשים לפנינו".

¹² כאן ניתן לציין את שנאמר – "כבד את אביך ואת אימך למען יאריך ימך", לכאורה יש כאן ניצנים של יסוד דיננו.

¹³ כדי לצאת מן הספק, מומלץ לקיים הכתוב – 'ובלכתך בדרך', ולשגן בהליכה.

- ככל שנראה במצוה שליחות פרקטית, אכן, אדם שלא מונה לשליח, לא יזכה בפירוילגיות של השליח¹⁶. כאשר מדובר בישויות חסרות אחריות, ברור למה התורה לא תיקח עליהם אחריות.
- אבל ככל שנראה במצוות עניין מטאפיזי, יהיה קשה להבין, בייחוד בקטן – למה אינו זוכה למגננה. אולי יש לומר כאן את הדברים שכתבנו בשם קדושת הלוי – שצריך גם כוונה ואמונה עמוקה בשליחות המצוה, ולא די במעשה.

ראליה הלכתית

בשטמ"ק (ב"ק קיג.) דין 'שלוחי מצוה' באופן מפתיע מובא כשיקול פסיקה - "וזה לשון הרב המאירי ז"ל בני אדם הבאין בעיר בערבי שבתות וקובעין שבתן לשם כדי לשמוע דרשא של שבת או הלכות הרגלים ובא אחר וקבל על אחד מהם אין מזמינין אותו לדין באותו מקום שלוחי מצוה אין נזוקין". לא מזמינים למשפט אדם שהולך ללמוד, כיוון שהוא שליח מצוה! אני מניח שדבר זה נובע מכך שאדם אינו אשם עד שהוכרע כן בדין, אבל סתם כך – פושע שנמלט מדין, שהולך לקיים מצוה, לא נראה לי שהכלל - 'שלוחי מצוה אינם ניזוקים' יעב את מיצוי הדין¹⁷.

הביטוי 'שלוחי מצוה' מוכר לנו היטב מן הדין המופיע במשנה בסוכה (כה.), ששלוחי מצוה פטורים מן הסוכה. מכל האמור לעיל, לכאורה עולה (בקריצה), שהסוכה היא כעין נזק, ולכן שלוחי מצוה אינם ניזוקים בה.

במו"ק (כח.) מסופר - 'רב הסדא לא היה יכול ליה (מלאך המוות) דלא היה שתיק פומיה מגירסא סליק יתיב בארוא דבי רב פקע ארוא ושתק ויכיל ליה'. סיפור דומה מצינו גם על דוד המלך. הפרעה בלימוד יכולה להתפרש בשתי צורות, השאלה היא מי אשם- האדם שלא התרכז, או מלאך המוות שהפריע ללימוד, והזיק. שאלה זו תשפיע באופן קריטי על הבנת הסיפורים והנ"מ לדידן¹⁸. שאלה נוספת על הבנת דין 'שלוחי מצוה' היא מהדברים שנאמרים בגמ' בשבת (ק"ח:), 'יהא חלקי ממתי בדרך מצוה', המקבילים לדברים המיוחסים לטרומפלדור - 'טוב למות בעד ארצנו'. איך אפשר למות בדרך למצוה, ובכלל מוזר, כיצד בעצם

¹⁶ דבר זה נושק לעניינים שראינו בפ"ק דב"ב, כגון מקיף וניקף, שמהנה את חברו. וכן לדין המבריה ארי מנכסי חברו.

¹⁷ דיוק זה אינו מוכרח, ובאמת קשה לומר שהמצוות עושות איפה ואיפה, ומחליטות על מי הן יגנו ועל מי לא.

¹⁸ בסיפורים עצמם, נראה שאין אשמה עליהם, וגם לא עלי, כל אחד עושה תפקידו.

אנשים מתים במלחמות, האמנם אין ממש בחזון הציוני? הייתי אומר שלמות זה לאו דווקא רע, אבל אנשים לא רק מתים, אלא גם נפצעים וסובלים¹⁹. לכן נראה שצריך לחזור לדבריו של טרומפלדור ולאשר כבר אמרנו אנחנו – טוב למות בעד ארצנו, טוב להיפצע בעד ארצנו²⁰. המוות הופך להיות שולי, כאשר אדם שם את עבודת ה' במרכז, מה לי הכא ומה לי התם. להולכים בדרך ה', אור הגדול מאיר הכל.

נסיים בסיפור חסידי, אותו מצאתי בקול מבשר ח"ב סוטה-

הגאון בעל "משנת חסידים" ירד פעם באניה בים הגדול, והנה בראש השנה בבקר נעשה רעש גדול בין כל הנוסעים, בצעקה גדולה שהאניה מתחילה לטבוע, היות שנפרץ חור גדול בדפני הספינה והמים התחילו לפרוץ פנימה, ורב החובל לא ידע בדיוק היכן הוא החור בכדי לסתמו. וצוה בעל משנת חסידים לבעל התוקע שהיה עמו בספינה, למהר ולתקוע כמצוות היום, וכן עשה בעל התוקע לאחר שברך לשמוע קול שופר, תקע תשרית תשרית תשרית. והנה מיד לאחר התקיעות נתגלה מקום החור שבדופן הספינה, והמלחים סתמוהו ובכך ניצלה הספינה, וכולם הגיעו בשלום למחוז חפצם. ואמר על מעשה זה הרבי רבי בונם ז"ע, שכוננת בעל משנת חסידים שצוה לתקוע בשופר היה שרצה לקיים על כל פנים עוד מצוה אחת בטרם יטבע בים ובטרם ימות, ובוכות כוונה זו ניצלה הספינה, כי מצוה בעידנא דעסיק בה מגנא ומצאלא. אבל אם כוונתו היתה שהשופר יציל אותו מלטבוע, או בודאי היו נטבעים בים, כי זה לא נחשב למצוה. ודפח"ח.

אין לנו על מי לסמוך אלא על אבינו שבשמים. אפילו לא על ה-'טריקים', שנתן לנו.

ואחרונה אחרונה חביבה, נבואתו של זכריה ב'-

וְאָנִי אֶהְיֶה לְהָ נָאִם ה' חֹמַת אֵשׁ סָבִיב וְלִקְבוֹד אֶהְיֶה בְּתוֹכָהּ: הוּא הוּא יְנַסּוּ מֵאֲרִיץ צָפוֹן נָאִם ה' כִּי יָאֲרִבֶּע רִיחוֹת הַשָּׁמַיִם פְּרִשְׁתִּי אֶתְכֶם נָאִם ה': הוּא יְצִיֵן הַמְּלָטִי יוֹשְׁבֵת בַּת בְּבֵל: כִּי כֹה אָמַר יְצְבֹאוֹת אַחַר כְּבוֹד שְׁלַחְנִי אֶל הַגּוֹיִם הַשְּׁלָלִים אֶתְכֶם כִּי הִנֵּנִי בְּכֶם נֹגֵעַ בְּכַבְתַּ עֵינָי: כִּי הִנְנִי מְנִיף אֶת יְדֵי עֲלֵיהֶם וְהֵיוּ שְׁלָל לְעַבְדֵיהֶם וְיִדְעֶם כִּי ה' יְצְבֹאוֹת שְׁלַחְנִי: רַגְלֵי וְשִׁמְחֵי בַת צִיּוֹן כִּי הִנְנִי בָא וְשִׁכְנִיתִי בְּתוֹכְךָ נָאִם ה'.

¹⁹ זו שאלה מעניינת באופן כללי, מה נחשב לטוב? מי קובע מה הוא טוב? האם זה טוב פרסונאלי או אובייקטיבי? תיקו.

²⁰ מן ההיבט הכלכלי - אדם שמפסיד פה, ירוויח שם. אבל לא בזאת חפצנו, שעבודה לשמה אנו מחפשים, שלא על מנת לקבל פרס. כמו כן, אני ממליץ לראות את הסרט 'בלוז לחופש הגדול', סרט דרמה ישראלי, שעוסק בשאלה זו, נוכח ההתנצחות המתישה בתעלה. במהלך הסרט מביימים החברה מופע, בו שרים בגיל ובאירוניה - 'טוב למות בעד ארצנו, טוב למות, טוב למות' 2X.

שלושת המאמרים להלן הם בעקבות המאמר "בטעמי קבורה וקבורת גוי" של ישי יסלזון שפורסם בדף קשר פרשת פנחס, גיליון 1353.

לדבריו, שהרי זו מצות עשה מדאורייתא. ואילו מצות העשה של דבריהם נוגעת לחיובים העוטפים את הקבורה כלוויה הספד וכדו' כמו שמשמע מדברי הרמב"ם בריש פ"ד שם מובאת מצות גמילות חסדים כפתיחה והקדמה להלכות לוויה והספד.

דברים אלו מעט קשים, שהרי הרמב"ם מונה הן את מצות הלוויה וההספד והן את הקבורה ומשמע כי גם חיוב הקבורה הוא מדבריהם.

ע"כ נראה להציע הבנה מעט שונה:

ב. חיוב התורה הוא שהמת יהיה קבור, אך החיוב על האדם הפרטי לקבור את המת נובע מצד גמילות חסדים. הסתרת האדם הנלמדת מ-"קללת א-לוהים תלוי" חיובה מן התורה, אך הכבוד בכך שמתעסקים באדם וקוברים אותו נלמד מדבריהם בלבד.

שאף הטעמים זהים, הראיות להנ"ל- שיטת הרדב"ז (ח"א סי' שיא) שחייב קבורה הוא רק מדרבנן, ועיין אף בגירסת הסוגיה והילקוט על אתר שמוכח שהנ"ל תלוי במחלוקת הגרסא, ועיין בערוך לנר (סנהדרין מו:) ש"ל שכל שישנו בקבורה ישנו בהלנה אמנם כאמור אין זה מוכרח ואכמ"ל.

תגובה למאמר 'בטעמי קבורה ובקבורת גוי' בניה מינצר

א.

ידידנו ישי יסלזון פרס את היריעה לגבי דין קבורה באופן כללי וכן לגבי קבורת גוי, ואף שאין דרכי לבוא במלחמתה של תורה בכתב משום שאין דרכי לבטל דברי חברי וכ"ש לגבי הטובים ממני בתורה וביר"ש, אלא מכיוון שראיתי שב"ה זכה להקיף את הסוגיה מגמרא וסברא ראשונים גם אחרונים וישר חייליה לאורייתא מ"מ רבים מהדברים שכתב אינם נראים לי נכונים כלל ועיקר, ולענ"ד אגב חורפיה לא דק, ואנסה במסגרת מצומצמת זו להעמיד הדברים על דיוקם כמיטב כוחי.¹

ראשית, אעיר הערה כללית על מהלכו של ידידנו ר' ישי יסלזון, ואקדים במה לדעתי הוא שגה, לאחר מכן ארד לרמת הפרטים ואוכיח את טענתי אחת לאחת.

ישי מונה פרטים רבים ומניח שהם מהווים את העילה למצות קבורה, ומכאן פונה אל הגמרא ומתוך כך מבסס חידושים שלענ"ד אין בהם ממש. אנסה להוכיח בקצרה (ואף שאפשר להכביר במקורות בנידון, אשתדל להראות רק את עיקרי הדברים) שטעמיו אינם טעמים, ונימוקיו אינם נימוקים, ולכן קושייתו אינה קושייה ועיקר חידושו נופל לבירא עמיקתא.

אחר כך אנסה לדון במעט בסוגיה של 'קבורת נכרי', ולהדגיש את דברי הרמב"ן עה"ת, שהרי באמת אין דבריו פשוטים כלל ועיקר, ואם לא תקצר היריעה, אעיר בקצרה על גוף חידושו של ישי ב'צווי דינים בקבורה', ואפתח בתחינה לה' שלא תארע תקלה תח"י ח"ו.

ב.

ישי פותח בדיון לגבי 'קללת א-לוהים תלוי', ומציג מחלוקת האם הדבר תלוי בישראלי או לא (אדם או לא אדם) ואף שיש להאריך ולפלפל בעניין זה טובא (ובהמשך דברינו ביחס לרמב"ן ולהולכים בשיטתו נעיר שהרמב"ן עצמו הסתפק האם יש חיוב הלנה בגוי או שמא מדובר בדין בפנ"ע של 'לא תטמא את אדמתך'), ומבין שהנ"ל מהווה טעם ליסוד דין קבורה, אומנם לענ"ד טעות בידו שהרי ברור שאין היסוד הנ"ל מהווה טעם לדין קבורה, אלא מדובר ביסוד דין הלנה! ואין לערבב בין המושגים שהרי אף אם נאמר שהם קשורים אהדדי שהרי פשוט שאין לומר שמדובר בחלות שם אחד וממילא אין קשר בין הטעמים, ממילא טעות ושגגה שיצאה מפי השליט היא לומר שמדובר ב'טעם דין קבורה', לא מיננה ולא מקצתיה, והרי גם בגמרא שמדובר על משל לשני אחים איירי ביחס לדין הלנה! ממילא טעות היא להוכיח מכאן יסוד דין קבורה, ואין מכאן הוכחה כלל ועיקר, הנחה זו אינה צורכת ביסוס, שהרי ברור שמדובר על שני דינים נפרדים, אמנם יטען הטוען שכל דאיתא בבל תלין איתא נמי בקבור תקברנו², אך אף אם הדברים נכונים- **אין מכאן כלל ראייה**

ג.

ישי עובר לעניין 'לא תטמא את אדמתכם', וכאן כמדומני נוצר בלבול במושגים, בתמצות נמרץ: נחלקו בראשונים ובאחרונים האם הדין הנ"ל הוא **נימוק** לאיסור הלנה- וממילא איסור הלנה שייך גם בגויים ככל הנראה, או שמדובר על דין טומאת הארץ **בפני עצמו**, למעשה בכך הסתפק הרמב"ן עה"ת לגבי העניין שהוריד יהושע את המלכים מהעץ ונחלקו הראשונים והאחרונים לשתי מחנות בהבנת דבריו וכן בהבנת עצם הדין, אע"פ שהמעין בנקל יבחין שהרמב"ן עצמו הכיר את שני הטעמים והסתפק בהם.

הגישה הראשונה סוברת שאיסור 'הלנת המת' במהותו הינו משום ביזוי צלם א-לוהים, וחידושה הוא שאף הגויים המוגדרים כאדם שייכים בגדר זה, כך עולה מדברי האבן עזרא עה"ת³, מהרד"ק בספר יהושע פר' י', מהבנת דברי המהרש"א את דברי הרמב"ן⁴ מדברי שו"ת חוות יאיר⁵ ומדברי השאלת יעב"ץ⁶ ובשו"ת הרמ"ץ⁷ וכ"כ כמדומני הגר"מ שפירא בשו"ת אור המאיר (סי' עד), ואינו תח"י לע"ע לבדוק האם דייקתי במקומו.

הגישה השנייה סוברת שאיסור 'ולא תטמאו את אדמתכם' הוא טעם נוסף לאיסור הלנה-לעניין פסק הלכה כך נראה מפשטות דברי הרמב"ן שהציג תוך כדי דיבורו את עניין 'ולא תטמאו את אדמתכם', וכן מהבנת המהרש"א את דברי רש"י⁸, וכך עולה מהאברבנאל.

המעין במאמרו של ישי רואה שחלוקתו תמוהה, שהרי אף בנקודה הקודמת שדן בדברי רש"י ההנחה היא שמדובר על דין 'ולא תטמא את אדמתכם', אלא שתפישתו היא שונה כפי שמוכח מהרמב"ן שהסתפק בהנ"ל ולפי כל האחרונים שהבאנו לעיל וממילא תמוה שתפס בפשטות דהיסוד של טומאת האדמה הוא בהכרח דין בפנ"ע. אף ללא הערה זו דברי ישי אינם מובנים לי, שהרי כמו שאמרנו לעיל אין קשר הכרחי בין איסור הלנה לחיוב קבורה, ואף אם יש קשר- מכל מקום הוא איננו מהווה בהכרח ה'טעם', וכ"ש לגבי דין טומאת הארץ, שבה לא מצינו אף מקום שבדחייתה כלולה אף מצות הקבורה ולא מצינו מעולם קשר בין דינים אלו. כמדומני על בסיס כך מקשה גשר החיים, מדוע ניתן להלין לכבודו בארץ ישראל, והרי מהיכי תיתי שדין טומאת הארץ ידחה? ותירץ דזה כעין גזה"כ, אך ברור מדבריו שמעיקר הדין לא קיים קשר בין הדברים כלל, וכיצד חיבר ידידנו ישי בין הדברים וטען שמדובר על 'טעם אחד'? וברור אפוא שא"א לומר שזהו 'טעם' לחיוב קבורה, אלא או דין בפנ"ע או טעם לאיסור הלנה (שלגביה אכן קיימת מחלוקת אחרונים האם היא קשורה תמיד בהכרח למצות קבורה).

ד.

גם ביחס למה שהבין שאיסורי הנאה יכולים להוות את היסוד בחיוב מצות עשה דקבורה, תמהני על ידידנו ישי, והלוא אף אם זו סיבה לקבור, ברור שאין זוהי עיקר מצות עשה דקבורה - שהרי אחרת למה לי מצוה מיוחדת מהנ"ל ואמאי לא מצינן למילף משאר איסורי

³ דברים כ"א, כג.

⁴ חידושי אגדות סנהדרין מו:.

⁵ סי' קלט.

⁶ ח"א סי' מא.

⁷ ח"א סי' יד.

⁸ חידושי אגדות סנהדרין מו:.

¹ מטבעו של דף קשר, אין ביכולתי לפרוס את כל הסוגיה ואת שיקוליה ואציג רק ראשי פרקים.

² דיון זה רלוונטי במיוחד כלפי הדיון ביחס לקבורת גוי, שלגביו לכל היותר מוכח שיש דין הלנה אליבא דהרמב"ן, אמנם ד"ק בדבריו שאינו אומר דיש חיוב קבורה בהנ"ל, אבל לא כך הניח הציץ אליעזר אם כי לענ"ד זוהי האמת כפי שיבואר לקמן.

הנאה? ובאמת גם גשה"ח מגדיר זאת כדין צדדי, וממילא קשה לבאר כדברי ישי, וברור שאף אם יש 'טעם' לקבור משום הכי, אין זהו הטעם למצות קבורה.

ה.

ולכן לפענ"ד אינו נכון מה שתלה ישי האם חלה קבורה על פחות מכזית מן המת במחלוקת המפורסמת בין התו"ט (שבת פ"י, ה) המשנה למלך והמנחת חינוך (תקלז). הנה ברור מלשונם **שנחלקו שם ביסוד מ"ע דקבורה**, ולכן לפמש"כ לעיל ל"ש לתלות זאת בטעמי חקירתו, שקשורים או"ר להלנה או לטעמים צדדים, ואין התליה נכונה אם כן.

ו.

לאור כל הנ"ל ברור כי אינה מובנת קושייתו של ישי, שהביא את הסוגיה במסכת סנהדרין שהסתפקה האם קבורה משום בזיון או כפרה, ומקשה ע"כ- מה בין הטעמים שלנו לטעמי הגמרא? אמנם לפי מה שהראינו לעיל, ישי בכל מהלך דיונו לא ליקט ולו יסוד אחד לדין מצות קבורה, וממילא קושייתו אינה מתחילה בכלל וממילא

אף החידוש שעולה ממנה לבסוף- אינו מוכרח בכלל, אמנם אעיר הערה גם 'לשיטתו', ישי כותב "הטעם של בזיון עלה לעיל בדברינו", אבל ההנחה שמניח ישי שקיימת הקבלה בין הביזיון שעולה מדין 'הלנה' לביזיון שמהווה יסוד דין קבורה [אע"פ שכנים דברינו שמדובר על שני דינים נפרדים] אינו מוכרח בכלל, שהנה רש"י בסנהדרין מו: ביאר את יסוד בזיון בזו הלשון:

משום בזיון הוא - שלא יתבוזה לעין כל שיראוהו מת ונרקב ונבקע

לעומתו- הבינו התוספות את יסוד דין בזיון כקשור דווקא לחוגי המשפחה- וז"ל:

והאי בזיון דהכא לא בזיון דמת קאמר דאם כן אמאי לא כל כמניה אלא בזיון דמשפחתו אבל למת אית לו בזיון אם אינו שוכב על המטה בכבוד.

ולכאורה בפשטות⁹ עולה מהכא דעיקר דין ביזיון של קבורה מתמקד בבני משפחתו דווקא, ופשוט שאינו כביזיון של הלנה שהוא ביזיון של מת, ובעצם זוהי גם ראייה לעיקר חילוקנו בהנ"ל, ודו"ק.

⁹ אע"פ ששערי פלפול לא ננעלו, ועיין בתוס' בבא בתרא קנ"ב ע"ב שממנו עולה אולי שיש למשפחה מעמד מיוחד ביחס למת לגבי ניוול.

"יגדיל תורה ויאדיר"

ישי יסלזון*

שמחה נפשי בראותי תגובת בניה ידידי, כמה נפלא לראות שדברי התורה חשובים לחברי בית מדרשנו ויוצאים הם לברר אמיתתה של תורה! לפני בואי להעמיד דברים על דיוקם אתחיל בתפילה "שלא אכשל בדבר הלכה וישמחו בי חברי" ויה"ר שנזכה לקדש שם שמים ולקרב ביאת גואל צדקנו במהרה בימינו. מפאת קוצר הזמן והמקום לא אאריך בדברי לידידי בניה ואענה רק לעיקר טענותיו. ידידי טען לעומתי שאין הטעמים שהעליתי למצות קבורה נכונים כל עיקר. ואשיב לו בשניים. ראשית אין לי מעצמי כלום במאמרי ורוב ככל דברי מקורם בדברי הראשונים. בנוגע לקללת א-לוהים תלוי עיין בדקדוק בדברי הספורנו¹ וברקאנטי המובא בש"ך על התורה. בטעם "ולא תטמא הארץ" עיין בהעמק דבר עה"ת שם, במשך חכמה וברשב"ם המחייב קבורה מדין טומאה.

על כל פנים, עיקר תגובתי אינה בפרטי ההלכות שהביא ידידי אלא בהלך הרוח הכללי של דבריו. בדברי בניה מצאתי פירושים יפים וחידושים רבים, אך לא מצאתי ולו קושיא אחת על דברי. אם הבנת

* תגובה למאמר דלעיל.

¹ וטעמו גם זהה לטעם רש"י בגמ', שהרי הוא כותב שכל שהוא בזיון לאדם ממילא הוא בזיון לנפש השכלית שבו.

נכון את טענת ידידי בריש דבריו, טוען הוא ששיגיתי בהבנת הפסוקים וקריאתם. אך לא אני קראתי כך את הפסוקים אלא הבאתי את דברי הראשונים על אתר. נכון, אמנם אין זה הטעם היחיד ולא זו הקריאה הפשוטה בפסוק, אך מהיכי תיתי שזה סותר לפירושים. מצינו מחלוקות רבות בש"ס וכלל נקוט בידינו שאלו ואלו דברי א-לוהים חיים!

בבואי לתור אחר טעם מצוה או דין, מטרתי היא לפרוס את היריעה למלוא רוחבה ולהביא אף את השיטות הנידחות ביותר דווקא בשביל לעמוד על דיוקם של דברים ולהבין מה מקור פרט זה או אחר בפרטי ההלכה. דין קבורה בגוי יכול להיות מושפע מכל אחד מהטעמים שהבאנו לעיל, גם אם אין זה הטעם המרכזי! יכול להיות כי בזיון הוא המחייב בקבורה אך במקביל ישנו חיוב אחר של קבורת איסורי הנאה וע"כ גוי חייב בקבורה אף שלא ממצות קבורה. במאמר שכזה אין המקום מאפשר להקשות ולתרץ בכל אחד מהטעמים ובוטח אני בידידי בניה שאם ישב עוד ימים מספר ימצא קושיות ותירוצים רבים מיני רבים בטעמים אלו, אך אין זו מטרתני! כל מטרת דברינו הייתה להעלות מספר אפשרויות לטעם מצות קבורה ולראות האם וכיצד הן משליכות על עיקר הדין. אשמח באם יציע ידידי אפשרויות נוספות וטעמים שלא עלו בדעתי במצות הקבורה ונזכה לדברי תורה הנחלקים לטעמים רבים בבחינת "כפטיש יפוצץ סלע".

אחתום מעין הפתיחה בתפילה שיקויים בנו: "את והב בסופה" ויהיה כל עם ישראל כאוהבים זה לזה ונזכה לראות בבניין שלם במהרה בימינו אמן!

יהא חלקי מאומרי פסוקי

דזמרא

הערה על עבודת ה' בעולמו

אורי יעקב בירן

פתיחה

בגמרא במסכת שבת נאמר:

אמר רבי יוסי יהא חלקי מגומרי הלל כל יום. איני? והאמר מר הקורא הלל בכל יום הרי זה מחרף ומגדף? כי קאמרינן, בפסוקי דזמרא (ק"ח):

לפי הגמרא יש חשיבות גדולה לומר פסוקי דזמרא בכל יום, אך קריאת הלל בכל יום מהווה חירוף וגידוף. מה ההבדל בין ההלל לבין פסוקי דזמרא? מדוע יש חירוף וגידוף בהלל יומימי של הקב"ה? מטרת מאמר זה אינה לסקור את השיטות השונות בביאור סוגיא זו¹, אלא לנסות להפיק ממקור זה יסוד הנוגע לעבודת ה' בעולמו.

א. לא התפעלות מצד עצמה

הרב קוק, באחד מה"קבצים מכתב יד קודש"ו, מסביר את הגמרא כך:

מצד המוסר, ההתפעלות טובה היא כשהיא באה מזמן לזמן, אבל בהיותה תכופה תאבד פעולתה ותמשיך פעולה נגדית המחלשת את הכוחות המוסריים. (ראשון ליפו אות נ"א)

לדברי הרב קוק, התפרצויות של "התפעלות" הם טובות, אבל התמדה בהתפעלות זו גורמת גם לתגובת נגד שדווקא תחליש את ההישגים המוסריים. כאן, לא מסביר הרא"ה מדוע זה מתרחש, אלא מוסיף:

ומצד השכל, ההתפעלויות הבאה מצד המקבל [הינו, האדם הקולט את הרשמים-א.ב.ג.] שלפי מדת כח ציורו הוא מתפעל, הוא טוב, אבל זה אין בא כי אם מזמן לזמן (שם)

פה מדבר הרב קוק על התפעלות שבהגדרה לא באה אלא פעם בכמה זמן. ההתפעלות, דהיינו היכולת להכיר בגדולה, בטוב ובייחודי, מתרחשת כאשר האדם מצליח לצייר לעצמו את הדבר הנשגב שקיבל.

הרב קוק ממשיך וכותב:

אמנם ההתפעלויות התמידית מורה שלא רק מצד ההתחדשות הדבר מצד המקבל, כי אם בעצם הענין הוא צריך להתפעלויות, וזה אין ראוי באמת מצד ההשקפה האמיתית. כי מה נחשב כל פלא לעומת כחו הבלתי בעל תכלית של אדון כל המעשים ב"ה. על כן הקורא הלל בכל יום מורה כי ההתפעלויות היא עצמית, והרי זה מחרף ומגדף, כי אם לפרקים, מצד עצמיות כח המתפעל שבנפש (שם)

כשיש התפעלות תמידית, כשעל כל דבר האדם בטוח שיש פה פלא מדהים והוא מודה לה' על הנס שקרה לו, האדם בעצם מראה שכל מה שמתרחש בעולם הוא פלא בהגדרה ("ההתפעלויות היא עצמית"). דהיינו, שיש דבר מפתיע בכך שהקב"ה דואג לאדם ועוזר לו, מתערב

¹ הרוצה לעיין בסוגיא זו, יכול לראות רש"י בגמרא שם, וכן רבינו יונה (ברכות כג: באלפס, הובאו חלק מדבריו בהערה 2). הסברים שונים מובאים גם בשו"ת ציץ אליעזר במספר מקומות (חלק י"ז, סימן ז' אות ג', וכן חלק י' סימן י"ב המאריך בהסבר דברי רש"י ועוד.

לשובתו ומגן עליו מאויבו. אבל, מדגיש הרא"ה, "מה נחשב כל פלא לעומת כחו הבלתי בעל תכלית של אדון כל המעשים?"²

אז איזה מקום יש, אם כן, להלל כלשהו? מדוע יש ערך לומר הלל בימים המיוחדים? בדבריו, עולה שצריכה ההתפעלות להיות "מצד התחדשות הדבר מצד המקבל". אנחנו לא מהללים את הקב"ה על גבורתו וגדולתו שלא שיערנו שתהיה כזו, אלא מדברים על היחס של הדברים אלינו. בשביל האדם, ראוי שיתפעל מדברים מדי פעם. לפתע, האדם מבין שהקב"ה הוא השולט בעולם, שה' מנהל את הדברים ושגם כשיש לו צרות הבורא יכול לפדות אותו. למעשה, הוא לא מבין אלא הדבר מצטייר אצלו, הוא חווה אותו, "מקבל" אותו.³

אם כך, לכאורה, ההבדל בין אמירת הלל בכל יום לאמירתו פעם בכמה זמן הוא במה שהוא גורר – אמירת הלל בכל יום הופכת את הפלא לדבר עצמי, שהוא ודאי לא נכון, ואילו אמירת הלל פעם בכמה זמן היא רק תגובה מצד המקבל. לאור דברים אלו, מובן גם החילוק של הגמרא בין פסוקי דזמרא לבין הלל רגיל. את פסוקי דזמרא אפשר לומר כל יום, כיוון שהם לא מורים על נס היוצא מגדר הרגיל, אלא על ההתפעלות מעצם הבריאה. אנחנו שמחים בעצם קיום העולם, הטבע וההרמוניה של הבריאה:

הבוחר בשיירי זמרה... אנו רואים את הטוב של אור חי העולמים, את המשטר הא-להי בכל המצוי, את היחוד השלם, הממלאנו השתוממות וגדולה בהוד משטריו, ומברכים אנו מתוך שמחת עולמים, ברוך הבוחר בשיירי זמרה, מלך יחיד א-ל חי העולמים (קובץ ב, ש"ב)⁴

ב. מה עם המוסר?

לעומת זאת, "מצד המוסר" בה פתח הרב קוק, יש גם בעייה בחווית האדם עצמה כאשר היא מתפעלת בצורה תכופה. האדם בנוי בצורה כזו, שאם הוא מקבל כל היום דחיפות מוסריות, בסוף תיווצר תגובת נגד. בדברי הרב קוק פה לא מופיעה הסיבה לכך, כאמור, ולא נראה שבהמשך דבריו הוא מעניק הסבר שכזה.

ייתכן, והדברים קשורים לטענה שאמר הרב קוק "על צד השכל" – אם האדם מתפעל כל הזמן, המוסר דווקא מאבד מהקביעות שלו אצלו והוא נהפך לדבר התלוי בגורמים הדוחפים, בדרך מסוימת, האדם מגיע כך למצב של תלות בהתפעלויות.

אמנם, אנו ננסה להסביר כיוון זה, לאור הסבר מפורט יותר ביחס בין פסוקי דזמרא להלל המצוי, הסבר המצוי בכתבי הרב סולוביצ'יק.

ג. ה' הוא הא-לוהים

במאמרו המאלף, "כנסת ישראל בסוד היצירה והתיקונים", מתאר הגר"ד את ההבדל בין פסוקי דזמרא לבין הלל:

ההלל המצוי היה מכוון כולו כלפי ההשגחה הנסית, כלפי הפלא הגדול של התגלות הויה, כאשר התערב הבורא ושידד את מערכות הטבע... כאשר הטבע כולו חל ורועד מפני בורא העולם קוראים את ההלל המצוי. הלל זה, שמעיקרו

² ייתכן ודברי הרב קוק מבוססים על דעת רבינו יונה (מעין זה הוא גם במאירי בשבת (שם):

"ומשום הכי נראה למורי הרב נר"ו שטעם הדבר הוא מפני שעיקר קריאת ההלל הוא על כל צרה וצרה שלא תבא על הצבור ואנו אומרים אותו באותה שעה כמו שאמרו דוד על הצרות שעברו עליו וכשאומר אותו בכל יום נראה כמי שאומר שאין הקדוש ברוך הוא עושה נפלאות בכל יום ולפיכך קורא הנסים שעברו כבר ונמצא שמחרף ומגדף כלפי מעלה אבל תהלה לדוד שיש בו ג"כ מהעתידי וממה שעושה בכל יום אמרו שיאמר אותו בכל יום ומובטח לו שהוא בן העוה"ב" (תלמידי רבינו יונה, ברכות כג: באלפס, ד"ה והאמר מר)

גם לפי רבינו יונה החסרון של אמירת הלל בכל יום היא חוסר האמונה ביכולת הקב"ה לעשות ניסים. אולם, רבינו יונה מדגיש בדבריו את היחס בין העבר לבין ההווה, ואכמ"ל.

³ ייתכן שיסוד הדברים... תורת התארים... רמב"ם

⁴ בדומה לכך, גם בקובץ א' תשפ"ב (בעזרת הספר "המפתחות לכתבי הרא"ה" של הרב בועז אופן). מעין דברים אלו עולה כבר במשך חכמה (תחילת פרשת בחוקות), עיי"ש ובציץ אליעזר י', ב"ב.

נאמר כדברי הילול על ההנהגה הנסית ביציאת מצרים, נתקן לקראו בפסח, בשבועות ובסוכות שבהם התרחשו המעשים העל-טבעיים, ואסור לקראו בכל יום (ימי זיכרון, עמ' 85-84)

ההלל, המכונה "הלל המצרי", נתקן על מאורעות מיוחדים, על התגלות ה' בצורה חריגה בטבע. אמנם, אסור להגיד אותו בכל יום, כי:

רצון הבורא לנהוג את קורות כנסת ישראל בעולמו בעיקר בהתגלות א-ל, והרי לכך מתאימים מאוד מזמורי פסוקי דזמרה. במזמורים אלה אין האדם שר על מנסות הים ולא על נסגית הירדן, לא על ריקוד ההרים ולא על חיל הארץ אלא על יפי הטבע התפארת והגבורה של עולם ומלואו... לפנינו הללויה של כל יום ויום, שמצוה על אדם מישראל לאמרו בכל יום ולהבינו היטב ולמצוא את בוראו בכל התופעות של העולם ומלואו (שם, עמ' 85)

במילים אחרות, הבעיה בלומר הלל בכל יום היא העובדה שכך מדגישים את התגלות הקב"ה בדרך בה אין הוא חפץ להתגלות. ה' מבקש להתגלות לפני בני האדם במידת הא-ל, היא המידה הנותנת לבני האדם את ההזדמנות לפתח את העולם, לגלות בקרבו את ה' ולהשלים את החסרונות אותם טמן ה' בשביל האדם (שם עמ' 87).

נושא זה, שהוא ליבו של המאמר, נועד ללמד אותנו על כוחה היצירה האנושי שניתן לנו – "כל מעשה הבריאה נתמצה בזה, שהכוחות ביקום נאסרו ונבלמו והוכנעו למערכה של חוקיות קבועה... תעודתו של האדם בתורת יוצר היא להמשיך בתהליך ממקום שבו הופסק" (שם).

דברים אלו מצאו את השלכתם גם בתפיסת הקדושה על פי הגר"ד:

אין האדם מתקדש לא על ידי התדבקות מיטפיסית עם הנעלם, לא על ידי התלכדות מסתורית עם האין-סופי, ולא על ידי האכסטיזה החובקת זרועות עולם, אלא על ידי חייו הגופניים, על ידי פעולותיו הבהמיות ועל ידי מעשה גישום ההלכה בעולם המוחשי... קדושה מייגנת חיים מסודרים וקבועים על פי ההלכה... (איש ההלכה גלוי ונסתר, עמ' 47)⁵

בנימה מסויגת יותר, כותב הרב סולובייצ'ק באדם וביתו:

⁵ כך גם הבין את תורת הגר"ד תלמידו המובהק, הרב ליכטנשטיין שליט"א: "קדושה, אמר אז הרב ז"ל, נוצרת על ידי האדם. הקדוש ברוך הוא ברא עולם סתמי, ניטראלי. באותו עולם יש חומר גלם שניתן להעניק לו אופי של קדושה. הרב אמר: נכון, יש דברים שיש בהם קדושה כשלעצמם, אבל קדושה, ביסודה, נוצרת על ידי האדם. האדם מקבל חומר גלם סתמי, מעניק לו גושפנקא אישית היונקת מאישיותו וקדושת אישיותו, וכך "העסק" מתחיל להתגלגל" (מבקשי פניך, "קדושים תהיו כי קדוש אני", עמ' 117)

היהדות החזיקה מאז ומעולם בדעה, כי הקדושה איננה עניין אובייקטיבי הטבוע במהותו של אובייקט כלשהו. היא איננה שרויה בחפץ הקדוש בלא תלות בדרך שבה מטפלים בו. אנו מתנערים מן הרעיון שישנה קדושה כשלעצמה, מתת מטפיזית מתמידה שאינה מביאה בחשבון את יחסו של האדם אל האובייקט... (אדם וביטו, הנישואין, עמ' 72 בהוצאת אוצר הרב)

היינו, לא רק שעל בני האדם הוטל ליצור ולפעול דברים בעולם, לפתח ולקדם⁶, אלא הם גם יוצרי הקדושה. האדם קיבל את האפשרות ליצור דבר נבדל ופרוש, להפוך דבר "סתמי" לקדוש, ובזה כוחו.

ד. סיום שהוא התחלה

לאור דברים אלו, ניתן גם להבין את הפגיעה שישנה "על דרך המוסר", לאדם האומר הלל בכל יום. אדם התלוי בהתפעלויות, הזקוק לשבירת החוקים והמסגרות על ידי הקב"ה, הוא אדם ששוכח את ייעודו בעולם. הייעוד בעולם הוא ליצור ממלכת כהנים וגוי קדוש, ולצורך זה צריך להלל את הקב"ה על עולמו, ולהפיק מהנאות ומהטובות של ה' בעולם, את "השלמתו המעולה העליונה הרוחנית" (עין אי"ה ברכות ו', ג).

נקודה זו היא, בעיני, פתח לדין נוסף. האם עיקרון יסודי זה על הקדושה בעולם הזה, שגלות וגאולה משמשים בו בערבוביא, עולה גם בדבריו של הרב קוק?⁷ האם אכן הסיבה שאיננו אומרים הלל בכל יום, היא כדי לא לשכוח את ההלל שאנו צריכים ליצור כל יום!?

⁶ נושא אליו התייחס גם הרב ליכטנשטיין באריכות בספרו "באור פניך יהלכון – מידות וערכים בעבודת ה'", בפרק הראשון, "לעבדה ולשמרה" (עמ' 14-28).

⁷ אינני חושב שיש מניעה שהרב קוק והרב סולובייצ'ק ישלימו לאמירה אחרת. כך כותב הרב קוק בהקשר אחר:

"בעניני הדעות והאמונות, שיסודתם הם בדברים רוחניים ומופשטים, מזדמן הדבר יותר מבכל מחלוקת, ששני בעלי ריב, שהם כפי המבט החיצוני רחוקים מאוד זה מזה, הם באמת אומרים שניהם דבר אחד. וכל עיקר המחלוקת שלפעמים נראה אותה בוערת עד לב השמים, אינה כי אם ריב שפתיים, מפני שלא יבין איש שפת רעהו" (קובץ א', י')

מעין דברים אלו כותב גם בעין אי"ה (ברכות ב', פרק תשיעי אות ס"ח), באגרות הרא"ה (א', ע"ט), ועיין עוד בעולת ראייה (א', עמ' ש"ל). דברים דומים מביא הרב דסלר במכתב מאליהו:

"באגדות חז"ל אין אנו מוצאים מחלוקת במובנה הרגיל, כי שני הצדדים אמת... אלא שמלמדים לנו בחינות שונות בענין מה שאין מגלה זה מגלה השני" (מכתב מאליהו כרך ב', עמ' 173)

בהזדמנות אחרת נעסוק, אם כן, בזווית הראייה של הרב קוק על נושא זה (דבר שמשליך על תפיסתו את דור הגאולה, את החילון, את היחס לארץ ישראל ולמצוותיה, את הקדושה ועוד).

בו (קרי-ביה"כ), לומר דברים שהם לא מבינים (קרי-להתפלל בעברית, שפה שרוב העולם לא מדבר¹), ולבקש דברים שהם כלל לא צריכים!"

בהתמקדות על ההיגד האחרון לעיל, אכן מבט חטוף על שלוש עשרה ברכות הבקשה של תפילת העמידה וודאי שמה הרבה מאתנו באותו מצב. בעוד בקשה על בניין ירושלים השלימה, החזרת צמח דוד ובקשה לשמיעת התפילה בכלל אמורה להיות חלק מתודעתנו התמימית (ברכה אחת עשרה-שלוש עשרה), באם אכן לא חטאנו באותו יום (ברכה שנייה ושלישית), המצב סה"כ בסדר (ברכה רביעית של "גאולה"), אנו לא זקוקים לרפואה שלימה על מחלה שאין לנו (ברכה חמישית) וכו', אכן קשה להגדיר ברכות אלו כברכות של "בקשה" כאשר צרכים אלו לא נוגעים אלי ישירות בכלל.

¹ גם דוברי עברית מודרנית מתקשים, אמנם פחות, בהבנת מילות התפילה, מכיון שרוב התפילה היא בשפה המקראית: ראה את דברי האבודרהם, "תיקון התפילות וענייניהם", שער ב': "ויש לך לדעת כי לשון התפלה הוא מיוסד על לשון המקרא...". אולי זה מסביר את דברי השו"ע (או"ח סי' נ"ג, סעי' ד) ששלח ציבור צריך להיות, בין השאר, אדם ש"רגיל לקרות תורה וביאים וכתובים" כדי שיהיה רגיל בלשון התפילה שהיא ע"פ השפה המקראית (כפי שהסביר הקיצור שולחן ערוך, י"ד/א').

ברכות הבקשה = האג'נדה שלך

הרב יהושע גרינשטיין*

לע"נ מ"ר הרב יהודה עמיטל ז"ל.

לפני שנים לא רבות, חזר ידיד מכנס רבנים בחו"ל שעסק, בין השאר, באתגר של תפילה במאה ה-21. הפתיח של המושב האמירה הבאה: "אנו מבקשים מאנשים להיות במקום שהם לא רוצים להיות

* הכותב הינו בוגר הישיבה ממחזור כ"ט. מאמר קצר זה, לכבודו של מ"ר, מבוסס על פרק (בתרגום לעברית עם שינויים קלים והוספות קלות) מתוך ספר Davening your Age שיתפרסם אי"ה בחודשים הקרובים ע"י Gefen publishing.

אכן, קשה לחוש איך "בקשות" אלה מיטיבים לנו באופן אישי יום-יום ואיך נוכל לעמוד לפניו יתברך עם "בקשה" אמיתית על פינו.

על כן, נראה שאנשי כנסת הגדולה תיקנו ברכות אלו (מגילה ז:): לא רק כאמצעי לדאוג לנו אישית (כאשר אין מקום לדאגה), אלא שאנו נדאג לצרכיהם הרבים של כלל ישראל בכללותם. כל תלמיד הנכנס בשערי ישיבת הר עציון שמע פעם אחר פעם את הסיפור הראשון והמוכר שסיפר מו"ר הרב עמיטל ז"ל לתלמידים הפוטנציאליים הראשונים של הישיבה לגבי דרכה של הישיבה לעתיד:

מעשה באדמו"ר הזקן בעל התניא, שישב ולמד בחדרו. לפתע שמע תינוק בוכה בעריסתו. סגר האדמו"ר את הגמרא, ניגש לחדרו של התינוק והרגיעו. לאחר מכן הלך האדמו"ר לחדר הסמוך, ומצא שם את נכדו, כשהוא יושב שקוע בלימודו. האדמו"ר תמה על נכדו: מדוע לא קמת להרגיע את התינוק הבוכה? הנכד הנבון הרים את מבטו וענה לסבו: הייתי כל כך שקוע בלימוד, עד שלא שמעתי כלל את קול הבכי. העיר לו סבו: אם אדם לומד תורה ואינו שומע קול של תינוק יהודי בוכה, משהו פגום בלימוד זה.

כדי להמחיש זאת, יורשה לי לספר סיפור אישי מאחד מהביקורים שלי אצל מו"ר בחג הסוכות. כבחור צעיר בשנה ג', הייתי בחדר יחד עם עוד 2 בחורים גדולים ממני בגיל, שהתערעמו על כך שבתום ה"סדר" ביום שישי, קניתי עיתון לפני שבת. הם טענו בתוקף שהדבר לא ראוי לבן-תורה מסיבות שונות. ובכן, באותו חוה"מ, כאשר הקבלתי את פניו של הרב עמיטל זצ"ל, שאלתי אותו האם ראוי שבחור ישיבה "יקנה עיתון לשבת"? הרב אמר בתוקף שוודאי במדינת ישראל צריך לקרוא עיתונים, לשמוע חדשות ולהתעדכן בנעשה, באומרו: "אם את שלך היה חולה, לא הייתי מתעניין בשלומו?".

לא כל איש זקוק לבקש "חכמה ובינה" שלוש פעמים ביום, ואכן אנו לא מנהלים אורח-חיים כ"כ לא בריא שאנו זקוקים לבקש "רפואה שלימה" באותה רמה. אך אין ספק שבתוככי עם-ישראל, ישנם הרבה "תינוקות בוכים"/הרבה הזקוקים דווקא לבקשות אלו, ואנו חייבים לדאוג גם להם. כמאמר המשנה:

עשה רצונו כרצונך, כדי שיעשה רצונך כרצונו (אבות פ"ב, מ"ד)

חז"ל מורים לנו לעשות את רצונו כרצון ה', כדי שהקב"ה יעשה את מה שאנו רוצים. לפי זה, נראה שחכמינו חיברו 13 ברכות אלה, כי אלה הם הבקשות הצריכות להיות חשובות לנו, או בלשון המשנה, בקשות אלה הן הדברים החשובים למלך העולם הדואג לכל ברואיו. חכמינו ידעו שסביר להניח שעניינים אלה לא יהיו חלק מתודעתנו

² ראו שבת קמח-קמט. בנוגע לאיסור לקרוא סטרוט מסוימות בשבת, ומחלוקת האמוראים שם, ובעקבותיה מחלוקת הראשונים האם זה משום "שמא ימחוק" (הרמב"ם ע"פ רב ביבי בגמ', הל' שבת פ"ג, ה"ט) או שמא "גזירה שמא יקרא בשטרי הדיוטות" (דעת אב"י שם) משום "ממצוא חפצך ודבר דבר" (הרא"ש שבת פ"ג, ס"א) (א) והמחלוקת בנוגע לדעת הש"ע בנידון (נ"כ על א"ח ס"י ש"ז, סעי' י"ב-ג').

מדי יום ולכן דאגו לגרום לכך שייכנסו לנו לתודעה כאשר נחזור עליהם מדי יום שלוש פעמים.

הדבר רחוק מלהיות קל. אין מצב שאנו נחשוב על "השיבה שופטיך כבראשונה" כאשר אנו צריכים לשלם את המשכנתא ואין כסף, ועוד יותר קשה לחשוב על חשיבות "הצדיקים" כאשר אני כעת באמצע שביתה מול וועד עובדים. אך למרות כל הקושי המובן בדבר, חכמינו הורו שעניינים אלה צריכים להיות חשובים לנו. ואז, כשאחת מהבקשות האלה נעשות לנו חשובות לקיומנו הפרטי, אנו מקווים שאכן הקב"ה ישמע לתפילתם של רבים וימלא את בקשתנו אנו.

האלטרנטיבה, מצב שבו אנו לא מבקשים שום דבר שאיננו מצריכים האישיים, מתוארת ע"י הרמב"ם:

כיון שגלו ישראל בימי נבוכדנצר הרשע נתערבו בפרס ויון ושאר האומות... ואינם מכירים לדבר יהודית... ומפני זה כשהיה אחד מהן מתפלל תקצר לשונו לשאול חפציו או להגיד שבת הקדוש ברוך הוא בלשון הקדש... וכיון שראה עזרא ובית דינו כך עמדו ותקנו להם שמנה עשרה ברכות על הסדר... ואמצעות יש בהן שאלת כל הדברים שהן כמו אבות לכל חפציו איש ואיש ולצרכי הציבור כולו... (הל' תפילה ונשיאת כפיים פ"א, ה"ד)

ייתכן שזו היא הסיבה לכך שהשולחן ערוך פוסק לשים חלונות בבית הכנסת, "ועדיף עוד יותר שיהיו שנים עשר חלונות"³. ישנם שנים עשר שבטים לעם ישראל, והבטח דרך שנים עשר חלונות, בתקוה, תביא להפנמה שכל צרכי הציבור צריכים להיות חשובים לנו, וצרכיהם של אחרים אמורים להיות בראש מעיינינו ובתפילותינו.

לא לחינם הרב עמיטל ז"ל דרש שיהיו חלונות בבית המדרש⁴:

אני זוכר, שכאשר בנינו את בית המדרש האדריכלית רצתה לבנות בית מדרש ללא חלונות, ושהתאורה תהיה כולה על טהרת החשמל. אני התעקשתי שיהיו חלונות. כשהיא שאלה אותי מדוע, סיפרתי לה שפעם אחת היה רבי שבאו אליו החסידים ואמרו לו שהמשיח הגיע; הוא הוציא את הראש מחוץ לחלון, הריח את האוויר, ופסק שהמשיח לא הגיע; אמרתי לה שאני צריך חלון בשביל לדעת מתי המשיח מגיע. יש מסר חשוב בסיפור הזה: כשהמשיח יבוא לא ירגישו זאת רק בבית המדרש, אלא זה יורגש בכל הרבדים של החיים ובכל הציבור...

בקשת צרכינו מה' הוא דבר רצוי וכמוכן הוספת צרכינו האישיים בתפילה היא חלק בלתי נפרד ממנו⁵. אך מעבר לכך, מצפים מאיתנו להתפלל גם עבור צרכי כל עם ישראל וצרכי העולם בכלל. הצדיקים של אחרים מעבר למעגל האישי שלנו צריכים להעסיק אותנו, עד כדי כך שאנו אמורים לחשוב ולבקש עליהם לא פחות משלש פעמים ביום.

³ ש"ע, א"ח ס"ו צ, סעי' ד.

⁴ <http://www.etzion.org.il/dk/5770/1216maamar1.html>, דף קשר 1216, סיכום שיהיה שנאמרה בפרשת ויקרא, תשס"ה.

⁵ בתוספת בקשות פרטיות, ראו ע"י (ז:)- שואל אדם כל צרכיו ב"שומע תפילה".

שיחה קצרה על לימודי משפטים עם הרב עמיטל

משה וילינגר וצבי דורות*

רגע בטרם חתמנו את סיום שנות ההסדר בישיבת הר-עציון, ולפני שפנינו לדרכנו החדשה בפקולטה למשפטים באוניברסיטת בר-אילן, החלטנו לעשות מעשה. פנינו לראש הישיבה, הרב עמיטל, ורצינו לשמוע את דעתו על הבחירה שקיבלנו. קיוונו לקבל ברכת צידה לדרך או אולי לשמוע מעשייה או דבר מוסר. ניגשנו לרב ששקד על ספריו וביקשנו לשוחח קצרות. סיפרנו לרב כי אנו מתעתדים לפנות ללימודי המשפטים וביקשנו לדעת הרב בעניין זה.

* הכותבים הינם בוגרי הישיבה ממחזור ל"ה.

לבושי הנשמה¹. נפק"מ אחת מני רבות לתופעה זאת היא בפשטות העובדה שאצל קודשא בריך הוא הרצון הוא אחד עם דיבורו, מחשבתו ומעשיו בעוד שהפרדה זאת אצלנו גם מרחיקה אותנו מאיתו יתברך.

העניין הוא חוסר היכולת להיות אדיש באמת. אנחנו צריכים לצאת מהאשליה, לראות את הדברים נכוחות. הדיסוננס הפנימי, כמו גם החיצוני, יוצר תסכול. ההבדל הוא שהדיסוננס הפנימי יוצר תסכול עיוור, המוביל לטמטום החושים.

החברה בה אנו חיים, ביחוד לאור הפוסט-מודרניזם, זועקת את השקר הזה. חוסר המחויבות והלגיטימציה לכל דורש יוצר ניוון הלבושים. אנשים שוכחים איך לחשוב על דבר שאינו מדעי ומדיד², מילה היא לא מילה, והמעשה נהפך לאקט קנאי המונע ע"י דחפים אקראיים כ"כ שכלל לא נחקרו, ספק איזה שכר מקבלים עליהם בשמים. תחומים שלמים ברגש וביצירה נטושים כבר עשורים. גדולי עולם, ענקים ואדירים שהיינו מתחננים להגיע לקרסוליים שלהם, אנשים קסומים ונאדרים נעשים קטנים בעלי תודעות כמושות.

תרבות שלמה של שטויות ובזבזים. אוצר המילים על משמעותיותו והקשריו לא נותן לאדם הפשוט קצה-קצהו של סיכוי לאחוז ברוח או להתייחס לעצמו. איני קונה אמירות של "אנשים אחרים-אופי אחר". אין זה כי אם הניוון והפיגול בעוכרנו מגיל צעיר.

דבר נוסף (שהוזכר) בו הדיסוננס הפנימי משפיע ובעיקר מונע הוא את היכולת להזדהות. חוסר היושרה הפנימי עוצר בעדנו להבין את עצמנו, את השפעת השובב עלינו ומשם גם לסובב עצמו. התודעה נסתמת לרחשים, הלב נפגם באהבת ישראל, התורה נאטמת לבכי. ואם אנו לא שומעים את ציפור נפשם מקוננת בטירתה כלואה בכל התינוקות שממלאים את הרחובות, מי יסכית וישמע?

בין הזמנים מהנה,
נדב

¹ ע"פ האדמ"ר הזקן בתניא.

² יש כאן הנחת יסוד חבויה שהשגה ויצירה אחד המה במהות ואשליית הפיצול היא פרי החברה המודרנית, ואכמ"ל.

יהיה זמן בין הזמנים בארגון גברא רבה אלימאיר מאלץ (ד'), הרבה תלמידים יישארו ללמוד גם אחרי תשעה באב, לומדים הלכות מלכים, יהיה מוצלח מאוד וכו'.

זה לא נגמר, זה רק הסוף

בלב כבד אנו נפרדים מחלק ממחזור מ"א שסיים את מסלול ההסדר. חלק מתלמידי השיעור ילכו ללמוד את החוכמות החיצוניות באוניברסיטא אחרא, חלק מהם תסיים לשליחותיות שונות ברחבי העולם ("בוא לעשות שבת אצלנו בבית בריסק - התשובה הליטאית לבית תב"ד"), "תגידי לי צדיק, תפילין של רבינו תם כבר הנחת?") וחלקם הגדול יישאר לעוד שנת לימוד משמעותית בישיבה. לרשום ביומנים, עד שבת הבוגרים הבאה כולכם פלוס אחד...

עוף גזל

לאחר הכנות פיזיות ונפשיות, כסיסת ציפורניים אובססיבית, מסעי שופינג חוצי יבשות, לימוד הלכתי מעמיק ושיחות מבלבלות עם ההורים (לא אמא, את לא צריכה להתאים את צבע הבגדים בטקסים לצבע הכומתה שלי...) זוכה שיעור ב' בשבועות הקרובים ללבוש את מדי הזית ולהצטרף לשורות צבא הגנה לישראל. חברי השיעור המתגייסים לגולני יגנו על גבולותינו ביבשה בתוספת גיבוי של שריונר אחד, קבוצה מובחרת נשלחה לחיל הצנחנים על מנת לדאוג למרחב האווירי, לוחמי הספינות יאבטחו את גבולותינו הימיים, וקבוצה מצומצמת אך מובחרת של עורפיים ידאגו לכך שהצבא יתפקד...

כולנו תקווה ותפילה שהשירות הצבאי יעבור עליכם בצורה משמעותית ועוצמתית, "עד שימצאו הכל מקלסין אותו ואוהבין אותו ומתאוים למעשיו, רחי זה קידש את ה' ועליו הכתוב אומר ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר" (זה לא ניסוח שלי, זה הרמב"ם). צאו לשלום, תחזרו לשלום.

סוף זמן קיץ תשע"ג... יש צורך להרחיב?

נתאר סיטואציה שכוחה, אבא לוקח ילד לגן.

קטיגור מה הוא אומר? אב זה זורק את עתיד ילדו לידי החברה הקלוקלת. הוא שולח את הילד לגן הטוב ביותר כדי שיצא ידי חובת חינוכו ושלא יצטרך להיטרד אליו עד שעה מאוחרת. אף בשעה הזאת הוא יחזור הביתה לקרוא עיתון או לראות משחק ויתעלם מהפעוט העלוי. כשיגדל הוא ידחוף את הילד לתוכניות מצוינות, הילד יעבור קורס מכין לכיתה א', ילך לבית ספר הטוב ביותר וילמד לנגן בכינור. לכל אירוע תרבותי שילכו הוא יתנהג בשקט מופתי ויכבד את המבוגרים. הילד ילך בתלם ובתדמית אביו.

סניגור מה הוא אומר? אב זה בונה חורבה מבית-המקדש ומתקן עולמות עליונים. כשיחזור לביתו בוודאי ישאל את הילד הלמד משהו חדש באותו היום ושחק איתו מעט. הוא יגדל אותו להיות אוהב ספר ואוהב הבריות, והילד יהיה שמח ומאושר.

עד כאן השתעשנו באומנות הסובייקטיביות. רוב האנשים שיחזו במחזה ימשיכו הלאה ויישארו במרחב האובייקטיביות. אך עצם ההתייחסות מפליאה. וכי מה אכפת להם?! שיקח את ילדו לגן וילך לנפשו.

אלא שכבני אדם הרשות אינה נתונה בידנו להתעלם. האובייקטיבי הוא למראית עין, קליפה. מתחת לרגלנו נפרס אוקיינוס מרהיב של תחושות ורגשות, אורות וצלילים. עולם המעשה מיישם אידיאות שמיות מלאות הוד ומוריד אש מלמעלה.

מאיך הדיסוננס הצורם למעשי האדם שלעיתים קשה לנו לסלוח עליהם. צביעות, שנאה, טינה, קנאה ואדישות גם יחד. הכיעור יכול להכניע את האופטימיים שבנו. על כן יש לנו שני תיאורים לעיל, אם תרצו שניות החוויה.

אך בעל-כורחנו אנו חלק בזה. עינינו ואוזנינו קולטות ללא הרף את התנועות, המוח מנתח, התודעה מיתאמת והנפש מגיבה. האדישות עוצרת בעד הכל מלהתפרץ. זאת מיוצגת בחוסר התאמה בין תנועות במרחב הנפש הנ"ל לבין המחשבה, הדיבור והמעשה כלפי חוץ,

מחטף בזק

במהלך חשאי ביותר וללא כל הודעה מוקדמת, יצא לאור ספרו החדש של הרב אמנון בזק "עד היום הזה". הספר, שהשקתו התרחשה במהלך ימי העיון בתנ"ך (בנוכחות רבבות האנשים בעלי ממוצע הגילאים התלת ספרתי שפקדו את הישיבה...), זן בנושא ביקורת המקרא וההתמודדות איתה. הביקורת(!) מהללת... כמו כן, חדי העין ישימו לב בגב כריכה לרמיזה אודות הספר הבא של הרב בזק (עוד רמז - קשור לסדרה המונומנטלית על ספר שמואל).

ועתה נשארונו מעט מהרבה

לאחר שרוב חבריהם לתוכנית עזבו, טסים בשבוע הקרוב שאר בני ח"ל אל ארצות הנכר. בית הישיבה מאחל בהצלחה רבה לתלמידים שחוזרים לשנה ב', לאלו שעושים עלייה ולאלו שנשארים להפיץ תורה, מוסר, יראת שמיים, ואת ספרי הרא"ל בקהילותיהם.

[הערת העורך - תעשו טובה, לפני שאתם קופצים לבקר תרימו טלפון, אולי יש מבצעים בדיוטי פרי...]

מקבץ חדשות

לאחר שנמאס לכותב שורות אלו לנסות ולמצוא כותרת שונה לכל ידיעה, להלן מספר נושאים מסוף הזמן: היו ימי עיון בתנ"ך, אלפי אנשים הגיעו, היה מוצלח מאוד וכו'. שיעורים ד' וה' קיימו שבתות שיעוריות בעותניאל ובירוחם, היה מוצלח מאוד וכו'.